

Фото Олександра Литвиненка

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ФОРУМ

2-3

ЧИТАЦЬКЕ ВІЧЕ

6-7

БІБЛІОТЕКА "СП"

9

ЛЕОНІД ГОРЛАЧ ПРО ЧАС І ПРО СЕБЕ

13

ХРАМОВЕ СВЯТО НА БУКОВИНІ

14

Конгрес дій в обороні рідної мови

6 жовтня "Просвіта" разом із співорганізаторами Українською Всесвітньою Координаційною Радою, Світовим Конгресом Українців, Національною спілкою письменників України, Національним університетом "Києво-Могилянська Академія", Громадським об'єднанням "Українська справа", спільнотою "Український дім. Нова хвиля", Координаційною радою з питань захисту української мови при КМО "Меморіал" ім. В. Стуса та Міжнародним благодійним фондом "Ліга українських меценатів" проводить другий етап Всеукраїнського форуму "На захист української мови і державності" під робочою назвою "Конгрес дій в обороні української мови". Пленарне засідання відкриється о 10.00 у Києві, в Будинку письменників України, вул. Банкова, 2.

Із 14.00 до 18.00 будуть проведені в приміщеннях НСПУ, "Києво-Могилянської Академії", "Гостиннодвірської республіки" та Центру національного відродження ім. Степана Бандери інші заходи: відкрита дискусія та обмін досвідом на тему "Що я можу зробити для української мови" (модератор Тарас Плахтій); тренінг учасників мовної кампанії "Школа громадянського активіста" (Артем Захарченко, Юрій Ходарев); круглий стіл "Яким має бути в Україні демократичне мовне законодавство?" (ведучий професор Володимир Василенко) та ін.

Запрошуємо до участі всіх небайдужих!

Якщо мовчатимемо, то в медіа і суспільстві настане «хвилина мовчання»

У понеділок і вівторок під стінами Верховної Ради тривала акція протесту журналістів проти спроби ухвалити в парламенті закон про наклеп. Ця спроба влади душити свободу слова сконсолідувала не лише журналістів, а й широкі громадськість, адже вільне суспільство неможливе без вільного слова.

Петро АНТОНЕНКО

18 вересня Верховна Рада проголосувала в першому читанні законопроект, підготовлений депутатом від Партії регіонів Віталієм Журавським — про внесення до Кримінального кодексу статей, що передбачають посилення відповідальності "за наклеп", аж до порушення кримінальних справ. У чому суть пропонованого закону? Якщо слідство і суд встановлять, що в публікації чи сюжеті мас-медіа є неправдиві свідчення, що ображають честь і гідність якоїсь людини, тобто наклеп, винному загрожують величезні штрафи, а в деяких випадках навіть тюремне ув'язнення терміном до 3 років. За цей закон проголосували 244 депутати, зокрема майже в повному складі фракція Партії регіонів, повністю комуністи, 19 з 20-ти депутатів Блоку Литвина, а також частина позафракційних.

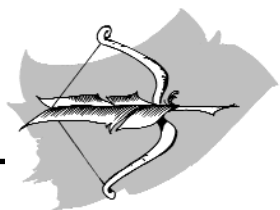
Автор закону посиляється на те, що подібна відповідальність існує в низці країн Заходу, наприклад, Німеччині. Але там це давно вже "мертва" норма закону, яка востаннє застосовувалася у фашистській Німеччині часів Гітлера. А головне — чи можна порівнювати демократичне незалежне правосуддя Європи з нашим, кишеньковим? А саме суди, за скаргою ображених публікаціями, остаточно встановлюватимуть, що це є наклеп, що журналіста, взагалі автора публікації, яким може бути будь-який громадянин, можна ув'язнювати. Знаючи наші реалії, неважко передбачити, що такий закон стане кляпом, аби затупити рота пресі й завадити їй викривати корупцію посадовців.

У нашому законодавстві існує положення про відповідальність за образу в медіа честі й гідності. Але це цивільна відповідальність, тобто ображений публікацією подає цивільний позов до суду на автора і ЗМІ і просить встановити, що йому завдано моральної і матеріальної шкоди, за яку вимагає компенсації. І такі позови давно стали у нас звичними, що іноді призводить до драконівських санкцій, які можуть потягти і закриття газет. Але цього влади, чиновникам, корупціонерам, наляканим викривальними публікаціями, виявилось замало: пропонують ввести кримінальну відповідальність.

Протягування одіозного закону викликало таку хвилю критики й несприйняття в суспільстві, що партія влади поспішила відхреститися від цієї затії, а автор законопроекту подав у парламент проект постанови про зняття закону з розгляду. Але за це мали проголосувати самі депутати.

Тому в понеділок на акції протесту журналісти вимагали негайного включення до порядку денного ВР постанови про відкликання одіозного закону. Це була всеукраїнська акція — подібні мітинги і пікети того дня відбулися в Одесі, Херсоні, Миколаєві, Ужгороді, інших містах. Справа набула й міжнародного розголосу. Того ж дня до протесту проти придушення свободи слова в Україні приєдналися журналісти Польщі, Білорусі. У Москві якраз проходив конгрес Міжнародної федерації журналістів, де колеги з України висвітлили нашу ситуацію перед світовою журналістською спільнотою.

Закінчення на стор. 4

Вони оголосили війну

Валерій ФРАНЧУК,
художник, лауреат
Національної премії України
ім. Тараса Шевченка

На жаль, у кожних теле- і радіо-новинах чуємо повідомлення про рішення об'єднаних щодо впровадження регіональної російської. Місцева влада за повної підтримки центральної квапиться прозвітувати про це замовнику українофобської політики з-за кордону, розтоптавши Конституцію.

Якби такими темпами ці “слуги народу” ухвалювали рішення про допомогу мільйонам нещасних людей похилого віку, інвалідам, дітям, то вони б нині так не розкошували. Чи за останні роки десь в Україні відкрилися нові дитсадки, школи з українською мовою викладання, музеї чи заклади культури? Виняток — музей міста Києва, будинок якого був незаконно побудований “хазяями життя”, але відвойований киянами. Навколо — одні “досягнення” влади і лад, від якого стає моторошно пересічному українцю. Усе нібито поробили: і житло для молодих сімей, і дороги (хоч би для того, щоб не позичати очі в Сірка, що держава в центрі Європи, а має найгірші в світі шляхи сполучення), і робочі місця з'явилися...

А може, підняли до мінімального європейського рівня зарплати та пенсії? Куди там! У наших “рулевих” до цих “мелочей життя” руки не доходять.

Мова — душа нації, її серце. Нинішні дії влади, спрямовані на знищення української мови (над якою віками знущався російський царизм, а потім советсько-комуністичний режим) можуть означати тільки одне — **оголошення відкритої війни на повне знищення української нації й Української держави**. На боці ворога проти нас виступають разом із п'ятою колоною і наші доморощені яничари-запруданці.

Упродовж віків за надзвичайно важких умов національного й економічного гніту наші предки платили високу ціну за право бути самими собою, але зберегли для нас, теперішніх-незалежних, нашу рідну українську мову. “Ухвалений”, протягнутий Закон “Про засади державної мовної політики” вже дає свої результати. А українці, що переймаються лише хлібом насущним, їх ніби не бачать. Ще й досі багато хто не розуміє, яка небезпека зазігалає у цьому антиукраїнському шабаші. І з волячим терпінням національно байдужі тягнуть воза власних проблем. Чи довго це будемо, панове-українці, чекати у мовчазному терпінні московського обука? Час уже випростатись і дати рішучу відсіч промосковським різникам. Бо партія влади разом із комуністами своїм мовним законом і відповідними рішеннями об'єднаних щодо введення російської як регіональної уже членує тіло й душу українського народу, а на черзі у них — розчленування української землі й загалом Української держави. Тому нам, українцям, що мешкають в Україні і за її межами і які усвідомлюють навіслю загрозу, незалежно від барв партійних прапорів, треба гуртуватися у єдиний фронт захисту державної мови як основи незалежної держави. Започаткований “Просвітою” Форум мусить стати першим кроком до об'єднання. Тільки так ми зможемо поставити на місце різних виконавців чужинецьких забаганок. Бо інакше ми можемо стати останнім поколінням українців.

Дніпропетровські просвітяни віддають під суд... суд

У Дніпропетровську відбулася неординарна подія — народне віче “Суд — під суд!”. Одним із його ініціаторів стала й “Просвіта”. А модератором віча був лідер просвітян Дніпропетровщини Сергій Довгаль. Головна думка заходу: судова, а відповідно і правоохоронна системи в Україні як такі перестали існувати. Це яскраво зас-

відчили так звані судові процеси з так званих кримінальних справ Юлії Тимошенко та Юрія Луценка, яких засуджено без наявності жодного доказу їхньої провини. “Така цинічна політична розправа з відомими всьому світові політиками є вершиною айсберга беззаконня, сваволі, демонстрацією того, що в Україні міліція, прокурату-

ра, суди — єдиний згуртований ланцюг, діяльність якого спрямована проти власного народу. Це все більше схоже на 1937 рік, який став піком сталінських репресій. Бо нині у нашій державі прокуратура є філією судової системи, а професія адвоката не має жодного сенсу”, — наголошується в ухваленій резолюції зібрання.

Учасники віча заявили, що беруть під громадський контроль долі конкретних людей, про яких уже писали у ЗМІ. Це Ігор Рижков, свого часу засуджений до розстрілу за злочини, за які вже покарано павлоградсько-пологівського маїяка Сергія Ткача, колишній голова Петриківської райдержадміністрації, без жодного доказу його провини на 15 місяців запроторений до слідчого ізолятора. Але жоден із винуватців нечуваної сваволі щодо цих людей досі не притягнутий до відповідальності. Не треба бути юристом, щоб зрозуміти: переконливих доказів провини цих людей слідство та прокуратура так і не здобула, а тому їхні кримінальні справи мають бути обов'язково переглянуті. При цьому в резолюції йдеться і про конкретні шляхи вирішення наболілої проблеми. Найперший — судді, рішення яких Європейським судом із прав людини визнані незаконними, мають негайно звільнитися зі своїх посад і відповідати за зламани людські долі перед законом, а за ними й слідчі з прокурорами. Також мають піти зі своїх посад судді, чий рішення найчастіше трічі скасовані судами вищої інстанції.

Вихід учасники віча вбачають у запровадженні в Україні виборності суддів, як це робилося в Запорізькій Січі, де таку відповідальну місію довіряли тільки людині шанованій.

Прес-центр Дніпропетровської “Просвіти”

Мирослав ПОПАДЮК,
голова Снятинського районного
об'єднання ВУТ “Просвіти”
ім. Т. Шевченка, що на Івано-
Франківщині

Відомий просвітитель Снятинщини Василь Равлюк, який народився 140 років тому, через усе життя проніс особливу любов і прихильність до рідного українського слова. Вона об'єдналася у таємний гурток. У цьому гуртку, власне, і пройшов другу школу Василь Равлюк — школу любові до українського слова та пісні.

Згодом краєнин писав: “Стефанікові подобалася моя безжурна вдача: я, куди ходив, то все під-

Мовне поле Василя Равлюка

співував. У хвилини втоми чи журби просив мене співати”.

Пізніше Василь Равлюк став найактивнішим збирачем фольклору. Він відкрив у рідному селі невичерпні джерела народної творчості. Кілька збірок пісень, приповідок, зібраних ним на Покутті, опис весільного обряду в селах Орелець і Вовчківці зберігаються у рукописах відділу Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук України.

У гімназійні часи месією правди і честі, спонукою до пошанування рідного українського слова став для допитливого юнака Тарас Шевченко. Шевченківські пам'ятні вечори заворожували молодь.

За свої протестантські пориви, що були небезпечними для чужинської влади, краєнин змушений був покинути Коломийську гімназію, як і його побратими. З 1891-го він продовжує навчання у Станіславській учительській семінарії, яку з відзнакою закінчує 1895 року. Але учительської посади йому на Покутті не дали. Довелося їхати в Радехів на посаду тимчасового молодшого вчителя, де він створює учнівський хор та читальню, що ще більше розізлило владу. Шкільна крайова рада перевела його у від-

далене польське село Щахову на прикордонні з Галичиною.

Аж 1901 року стараннями мешканців села Вовчківці та його активного громадського діяча Григорія Запаринюка вдалося повернути педагога в рідні краї. Він стає завідувачем Вовчківської двокласної школи. Незламний дух допоміг йому активізувати громадську діяльність у селі. Він зібрав велику шкільну бібліотеку, якою користувалися вчителі, діти, усі селячани. Організував шкільний і церковний хори, курси для неписьменних селян, заклав при школі взірцевий сад, учив дітей садівництва та бджільництва.

1905-го Василь Равлюк разом із Василем Стефаніком заснували у Снятині окружний відділ товариства “Взаємна поміч українського вчителства”, а 1909 року — Снятинську філію товариства “Просвіта”, якою керував з невеликою перервою аж до 1939-го.

Просвітницькі ідеали стали надто актуальними з другої половини XIX століття, бо Нова Конституція в Австро-Угорській імперії зміцнила польські позиції в Галичині. Намітився спад українського національного руху, що посилювало московські настрої серед інтелігенції. Тож на противагу москвофілам на оборону національних справ стала

галицька молодь, яка перебувала під впливом “Руської трійці” і творів Тараса Шевченка. Просвітницьке товариство поставило собі за мету “Спомагати народну просвіту в напрямках моральним, матеріальним і політичним через видання практичних книжок і брошур... у тій мові, якою народ говорить”.

Равлюкові просвітницькі діяння не подобалися польській адміністрації, особливо після визвольних змагань ЗУНР.

Патріот-просвітитель не міг змиритися з польською окупаційною владою. Василь Равлюк з дружиною Анною не захотіли скласти присяги Польщі, за що педагога було позбавлено посади директора школи, пенсії та житла. Але цим влада не змогла припинити його просвітницьку активність, серцевиною якої є утвердження національного духу, рідної мови і українського книги.

Мовне поле Василя Равлюка і нині потребує найретельнішого догляду. Тож і виводів пророче та обнадійливо Марко Черемшина при врученні просвітянину Почесної грамоти товариства “Просвіта” такі слова: “Щоб те чересло, яке Ви вивували до старого плуга, до краю зорало народну ниву, і щоб на тій ниві Ваша праця зійшла і буйно за-колосьилася”.

Святослав ВАСИЛЬЧУК,
голова Житомирського обласного
об'єднання ВУТ “Просвіта”

У нашій області “закон Ківалова—Колесніченка” поки не діє. Щоправда, на такий результат ми працювали від початку незалежності України. Житомир був вельми зросійщеним (колишній царизм був центром Волинської губернії). Ближче до Тернопільщини — це вже була Австрія, там стояли різні прикордонні війська, багато російськомовного чиновництва. Зросійщення велося і за радянських часів.

За 21 рік сталися величезні позитивні зміни. Нині в Житомирі з 33 шкіл тільки одна російська. Дитячі садки — українські. Мій чотирирічний онук, коли приходить із дитсадка, навіть свою матір виправляє, ко-

Освіта — велика сила

ли вона вживає русизми. Спостерігаю таке явище: дід із бабою і батько з матір'ю розмовляють російською, а дітки — українською. Садочки й школа — дуже велика сила. Коли дитина вчиться у садочку, в школі українською, коли там висококласні педагоги, — це для дитини закон. Їхні настанови сприймають як належне, які навіть сумніву не підлягають. А те, що говорять батько з матір'ю, діти сприймають як якесь історичне непорозуміння.

Національне обличчя народу формують освіта, Церква, армія, культура. Тому намагаються це причапати.

Щодо закону, ми діяли на упередження впровадження його в області.

“Просвіта” разом з іншими організаціями демократичного спрямування збирали Комітет захисту української мови, вирішували, як діяти. Провели три представницькі мітинги, де збиралося близько 5 тисяч осіб.

Член громадської ради при облдержадміністрації. Ми винесли мовне питання на засідання громадської ради і від її імені надсилали звернення президенту із закликом накласти вето на цей закон. Від обласного керівництва вимагали не виносити це питання на розгляд обласної ради.

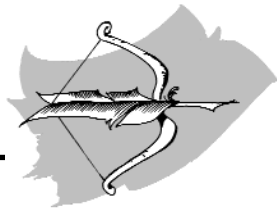
Голова облдержадміністрації С. М. Рижук і голова обласної ради Й. А. Запаловський, хоч обидва регіонали, запевнили нас, що цього питання розглядати не будуть. Не-

має підстав: у Житомирській області 94 % населення українці.

Усі представники наших національних меншин висловилися проти закону Ківалова—Колесніченка, за єдину державну українську мову. Сказали, що їх ніхто не утискає.

На засіданні “Просвіти” ми ухвалили рішення звернутися до керівників вищих і середніх навчальних закладів та ПТУ, щоб при складанні навчального плану керуватися винятково 10 статтею Конституції України, де записано, що українська мова — державна. Розіслали близько 100 таких листів.

У нас створено Комітет захисту української мови. Найближчими днями зберемо людей і доповімо про все, що відбувалося на форумі. Ми схвалюємо це зібрання, воно потрібне й актуальне.

“Лише за перше півріччя місцеві суди в Україні винесли заборони на проведення 81-ї акції громадян”.

Закінчення.
Початок на стор. 1

На акцію до Києва приїхали й журналісти з областей. Так, із Чернівців прибула делегація — 30 осіб, зокрема студенти факультету журналістики. Учасники акції тримали в руках плакати, такі як “Тюрми бандитам, а не журналістам” та білі аркуші паперу, показуючи, що може чекати на вільну думку — порожні сторінки видань.

На мітингу під стінами парламенту виступили відомі в Україні журналісти: Єгор Соболев, Тетяна Даниленко, Сергій Лещенко, Мустафа Наєм, Наталія Лігачова та інші. Про небезпеку наступу на свободу слова говорив історик Володимир Вятрович, який, будучи при Ющенку директором Галузевого архіву Служби безпеки, багато зробив для відкриття суспільству раніше засекречених радянських архівів. Жорстко розкритикував на мітингу законопроект голова Комітету Верховної Ради з питань свободи слова та інформації Юрій Стець. Було на мітингу й чимало відомих політичних, громадських діячів, виступили Герой України Степан Хмара, дисидент, політв'язень комуністичного режиму Василь Овсієнко.

Сергій Лещенко і Єгор Соболев

Якщо мовчатимемо, то в медіа і суспільстві настане «хвилина мовчання»

Пан Василь дав такий коментар для нашої газети:

— Що спонукало мене прийти сюди? Я пригадав, як у советські часи карали за “наклепи”. Зокрема щодо мене 1981 року було винесено вирок Житомирським обласним судом. Там були такі звинувачення в “наклепах”: я говорив, що 1938 року (чомусь так було записано) в

Україні був голод і вимер весь український народ. Певно, що я говорив про голод 1933 року і говорив, що вимерла третина народу. Але написали так, щоб був наклеп. Або ще ось що записали в наклепи: я говорив, що введення радянських військ в Афганістан — це окупація, що Андрій Сахаров — видатна людина сучасності. Це був злочин — так говорити. Советські судді керувалися трьома критеріями: соціалістична правосвідомість, внутрішнє переконання і лише на третьому місці — докази. Правосвідомість сучасних суддів мало змінилася, тим паче, що вони фактично підпорядковані Януковичу і назвуть наклепом що завгодно. Це загроза для всього суспільства, кожен може бути звинувачений в

Мустафа Наєм, Сергій Андрушко, Тетяна Даниленко, Наталія Лігачова на акції протесту

наклеп і й покараний. Тож кожен із нас мусить протестувати.

До акції журналістів приєдналися і підприємці, які протестували під Кабміном проти чергового наступу влади на підприємництво. Вони заявили на мітингу, що підтримують журналістів, бо свобода слова важлива кожному громадянину.

У той час, коли відбувалася акція, погоджувальна рада ВР вирішила внести постанову про відхилення закону про наклеп у порядку денний. Утім, знаючи підступність влади, журналісти продовжили свою акцію під парламентом і у вівторок, 2 жовтня, перед пленарним засіданням Ради.

Уже на початку пленарного засідання парламенту спікер поставив на голосування постанову про зняття з розгляду законопроекту про наклеп. “За” проголосували 349 народних депутатів: і правляча коаліція, і опозиція. **Законопроект знято з розгляду і вилучено з реєстру парламенту.**

Громадська думка перемогла, давши урок суспільству: не мовчіть! Не бійтеся! Бо якщо будемо мовчати, почуємо реквієм не лише по свободі слова і медіа, а й по такому суспільству.

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

● ВИБОРИ: ЩОДЕННИК СПОСТЕРЕЖЕНЬ

Петро АНТОНЕНКО

Влада “не може”?

До чого дійшло самодурство місцевої влади і її підручних судів, показала історія в Чернігові, яка днями вийшла на головні сторінки інформагенцій. На цей понеділок, 1 жовтня, на центральному майдані міста було заплановано мітинг опозиційних сил за участю лідера виборчого списку Об’єднаної опозиції Арсенія Яценюка. Місцеві організації партій “Батьківщина” і “Фронт змін” завчасно подали заявки-повідомлення на цю акцію. Але Чернігівська міська рада подала позов до місцевого окружного адміністративного суду з вимогою заборонити цей мітинг. Слуханий суд у п’ятницю виніс ухвалу про заборону акції за заявкою “Батьківщини”, в суботу виніс таку ж ухвалу щодо подання “Фронту Змін”.

Коли не можна, отже, «все можна»?

Як виграти парламентські вибори, маючи підтримку виборців, близьку до нуля? Це унікальне завдання вирішує зараз партія влади, яка зробила все, аби скомпрометувати, зганьбити за ці два з половиною роки саму себе. Якщо не можна виконати це завдання законно, отже, на думку влади, “все можна” в обхід закону і цивілізованих суспільних норм. Ідеться про трьох китів виборчої кампанії влади: формування ручних комісій, перешкоджання опозиції у веденні її виборчої кампанії, небачений досі адміністративний ресурс, тобто тиск, особливо з боку місцевої влади, звісно ж, з благословення, якщо не сказати — за вказівкою згори.

Дивує крайній цинізм мотивації, якою міська рада аргументувала вимогу заборонити мітинг, і що мотивацію повністю підтримав так званий суд. У поданні було сказано, що міська влада **не може забезпечити** громадський порядок під час акції.

Що означає ця блюзнірська заява? Що влада визнає: вона не здатна забезпечити демократичні права своїх громадян, гарантовані їм Конституцією України. Після та-

ких заяв владі, і не лише міській, просто треба подавати у відставку. Але дикунство тут ще й в іншому: влада **наперед записує своїх громадян у злочинці**, порушники закону і правопорядку. Замість презумпції невинуватості вводиться абсолютно протилежне поняття — презумпція винуватості. Тобто ми з вами **можемо вчинити** злочин. Отже, мітинг треба заборонити. Але за цією езуїтською логікою не можна йти в магазин, на ринок,

у театр, на стадіон, адже й там “можуть бути” порушення громадського порядку, а влада “може не забезпечити” його охорону.

Врешті, у неділю столичний Апеляційний адміністративний суд скасував обидва абсурдні рішення Чернігівського суду, цілком резонно визнавши, що міська влада і місцевий суд грубо порушують право громадян на мирні зібрання і право на рівність усіх у веденні виборчої кампанії. Мітинг опозиції відбувся і

пройшов ще з більшим успіхом, чому посприяли і недолугі дії влади щодо спроби його заборони.

Подібне відбувається нині скрізь. Місцева влада, яка отримала згори вказівки забезпечити по своїх областях, районах, містах “потрібну цифру голосів”, лізе зі шкіри і топче закони. Щодо наших судів — ця історія теж, на жаль, типова. За підрахунками Центру політико-правових реформ, лише за перше півріччя місцеві суди в Україні винесли заборони на проведення 81-ї акції громадян. Це були заплановані мітинги, пікети протесту з різних соціальних проблем, проти порушень прав і свобод громадян. Мотивація місцевої влади для заборони мирних зібрань, слухняно проштампована судами, була дикунською: люди “можуть порушити” закон і порядок.

Схоже, громадяни стають для нашої влади, для чиновників, так званого правосуддя, чимось зайвим. То, може, й вибори уже проводити без громадян?

● ВИБОРИ: ЩОДЕННИК СПОСТЕРЕЖЕНЬ

Микола СУЛИМА,
доктор філологічних наук

Чтобы меньше рабочим
зарплату платить
изобрел олигарх
безработицу
за копейки пахать,
бесправными быть...
хватит!
Нам больше не хочется!

Здоровье и ум —
Не продать,
Не купить
образованию и медицине
в Украине
бесплатными быть.

Эй, олигарх!
Ну-ка стой!!!
Завод был построен
не тебе! Не тобой!
Захваченный завод
придется возратить!

Народ в октябре
тебе не победить!

Лекарства, продукты
и хлеб дорожают...
Буржуи карманы
себе набивают!
Эй, олигарх,
прекратишь извольт!
За ростом цен —
обеспечим контроль!

Эй, власть!
Чтоб тебе не намяли
бока
Даешь 10 %
тариф ЖКХ!!!

Ці рядки (з їхньою пунктуацією!) я змушений читати щодня, йдучи на роботу і повертаючись додому. Моя філологічна підготовка дозволяє, звичайно ж, згадати В. Маяковського — його агітки для “Вікон РОСТА”. Про орієнтацію по-

літтехнологів на творчість пролетарського поета свідчить і поліграфічне виконання процитованих текстів: тут і гра червоного та чорного кольорів, і гра шрифтів. Проте вчитування в заримовані рядки змушує згадати й іншого поета, точніше, не поета, а доморощеного віршомазу, що займається заримованим словоблуддям — Гната Тимофійовича Лебядкіна, капітана Лебядкіна, героя роману Ф. М. Достоевського “Біси” (1870—1872 рр.). Уподібнювати тексти, за допомогою яких КПУ агітує проголосувати за неї 28 жовтня, віршам В. Маяковського означало б образити великого поета, який, на жаль, змушений був витратити свій хист і на дурниці. Автор (чи автори) комуністичних агіток, звичайно ж, хотіли досягти того ефекту, якого досягали твори В. Маяковського, а породили, за словами Ф. М. Достоевського, “бездарную дрянь”,

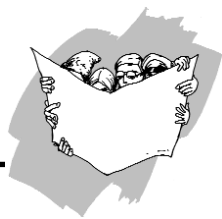
“идиотские стихотворения”. Замахнувшись на “стишки с направлением”, найнятий українськими комуністами віршомаз породив тексти, під якими підписався б капітан Лебядкін, адже це йому належить отакий-от шедевр:

О, как мила она,
Елизавета Тушина,
Когда с родственником
на дамском седле летает,
А локон ее с ветрами играет,
Или когда с матерью
в церкви падает ниц,
И зрится румянец
благотворных лиц!
Тогда брачных и законных
наслаждений желаю
И вслед ей, вместе с матерью,
слезу посылаю.

“Вишукані” рими “безработицу” — “не хочется”, “платить” — “быть”, “не купить” — “быть”, “возвратить” — “не победить”, “дорожают” — “набивают”, “бока”

— “ЖКХ”, нехтування елементарними версифікаційними нормами, “излишняя развязность” агіток українських комуністів (знову цитуємо Ф. М. Достоевського), на жаль, не впливають на їхній рейтинг — він, мабуть, дозволить їм здолати жаданий бар’єр. І це свідчить про те, що електорат спадкоємців Леніна-Сталіна ось уже скільки десятиліть залишається на найнижчому рівні розвитку, він не здатен відчутти образу естетичного смаку, коли вірити комуністам і йде за ними, купується на примітивні заримовані гасла, сприймаючи їх за реальну правду (чого варті, приміром, погрози на адресу олігархів, з якими комуністи утворюють більшість у Верховній Раді!).

Капітан Лебядкін писав шедеври в “пьяном виде”, набридаючи потім усім своєю римованою продукцією. І ось нарешті він дочекався послідовників, коли п’яне варнякання знадобилося як передвиборні обіцянки українських комуністів.

Іван ГУЛЕЙ,
м. Тернопіль

«Союз українок» в 30-ті роки ХХ ст.

За минулі роки, особливо в початку 90-х, наше суспільство відчувало пожевлення громадської думки, сплеск патріотичних почуттів, що виявлялося у відновленні наших давніх українських свят, наповненні їх новим змістом. Люди відчували себе громадянами молодшої держави, яка дала їм демократичні права і свободи.

Пробудилася в багатьох українців і цікавість до своєї минушини, шире бажання якомога більше дізнатися про політичні партії та громадські організації, які діяли в Україні. “Насіння наступної доби вже посіяне в добі попередній”, — писав поет Євген Маланюк.

Отже, дещо про жіночий рух у 30-х роках ХХ ст., про філію “Союзу українок” у Станіславі. Як вони, тодішні жінки, виховували молодь, готували себе до випробувань. Адже ситуація ускладнювалася. 1930 року польська влада здійснила в Західній Україні так звану “пацифікацію”, умиротворення, що було насильством над українцями.

1933 року в Німеччині прийшов до влади Адольф Гітлер, який не приховував своїх розбійницьких намірів. У Великій Україні того ж 1933-го шаленів навмисно створений Сталіним і його оточенням голод.

Українки відчували небезпеку, треба було їй якось протидіяти, приготуватися до найгіршого. Водночас прагнули реалізувати найкращі задуми щодо виховання у молоді українського патріотизму, вірного служіння Богові й Батьківщині. В умовах бездержавності здійснювати такий задум було важко, але українські патріотки не могли діяти інакше. Залишилися документи, ними написані. Вчитуймося в них і вбираймо серцями сповнені любові до Батьківщини слова: “Після 1923 року, коли світові держави визнали за Польщею Східну Галичину, стало зрозумілим, що має початися новий етап боротьби українців проти ополчення, окупації і поневолення. Головна увага зверталася на запровадження національного культу, в основу якого покладала пошану до стрілецьких могил. Для кожного українця вони мали стати тим священним місцем, яке б кликало його до нової боротьби за волю і Незалежність України”.

У 30-х роках філія “Союзу українок” у Станіславі видавала для своїх членкинь “Звернення”, так звані “Обіжники”. Отож в “Обіжнику” до всіх гуртків “Союзу українок” Станіславської філіальної округи мистився заклик віддати поклін “Тіням героїв, що поклали життя за краще майбутнє нашої Батьківщини”. “Обіжник” датований 11.05.1936 року і в ньому відзначається, що День віддання шани Героям припадає на 31 травня. Зауважуємо, що це були Зелені свята. Тож постійно, від 1936 року, на ці свята і йшли люди до стрілецьких могил, несли квіти, сповняли свій громадянський обов’язок.

Дуже важливо, що цей “Обіжник”, як і всі наступні, написаний живою, образною, літературною, соковитою мовою, яка була зрозумілою і доступною для кожної сільської жінки. І в ньому не

лише звернення, а й аналіз політичної ситуації тих днів: “*Переживаємо часи великого напруження духа, великих політичних подій на всьому світі, рівночасно дні великого заломання української суспільності. Чужі, шкідливі, ворожі чинники розкололи нас на кілька груп, лизунство, продажність, особистий інтерес дуже часто сьогодні кладеться понад громадський обов’язок. Так, що віра в тиждень здорового ще суспільства мимоволі починає захитуватися*”.

Читаючи ці слова, мимоволі порівнюєш те, що діялося в Україні, з нашим сьогоденням: збіг подій, психологічного клімату в суспільстві. Знову розкол на кілька груп, перевага особистого інтересу...

Кажуть, що історія не повторюється. В Україні вона, на жаль, повторюється. А “Обіжник” тоді застерігав: “*Нам не вільно спинитися на шляху, що веде до Воскресіння! Українське жіноцтво в першу чергу мусить закріпити у своїх серцях та серцях своєї рідні віру в перемогу нашого завтра! Ми мусимо сталити наші серця! Менше сліз, більше діл, дорогі сестри!*”

Сьогоднішнє наше паломництво на Святі Гроби має скріпити силу духа, має запалити в серцях вічний вогонь посвяти, тому йдіть в похід з молитвою на устах, з присягою вірності Україні в серцях”.

Застереження актуальне і сьогодні. Якби ж воно звучало частіше. Тодішні жінки провідниць жіноцтва не випускали з поля зору громадської діяльності всіх своїх членкинь і допомагали їм по-

Відділ Союзу українок міста Підволочиська на Тернопільщині. 1927 рік

гартувалося і виростало нове покоління, яке потім влилося в загони УПА, пішло добровольцями в дивізію “Галичина”. Ті молоді хлопці й дівчата пам’ятали навчання біля стрілецьких могил і знали, що йдуть на вірну смерть так само, як їхні попередники, але не зрадили святому обов’язкові.

Після Зелених свят наставали гарячі літні дні, проминав червень і наближалися жнива. Усе сільське жіноцтво рушало в поля збирати врожай, працювало, забуваючи про втому, від досвітку до надвечір’я. Здавалося б, не до жіночих гуртків усім тим трудівницям, але провідниці “Союзу українок” бачили ще одну необхідність, про яку не слід забувати ні на хвилину.

Львів, Президія Союзу українок, 30-ті роки

всякчас. “*Наші відділи кружків Союзу українок передбачають, щоб всі членки, як також всі жінки в селі від молоді до сивоволосих бабусь, всі, в кого б’ється серце в ритм любові до Батьківщини, прибули до Станіслава в день 31 травня, та щоб зложили поклін сірим могилам на кладовищі, в яких криються кости великих Синів України*”.

За відділ філії Союзу українок у Станіславі “Обіжник” підписали Амалія Рублева — голова, Марія Мельниківна — організаційна референтка.

Немає сумніву, що ті походи жіноцтва, вкупі зі своїми чоловіками і дітьми, до стрілецьких могил під шелест національних прапорів і спів побожних і стрілецьких пісень відіграли важливу виховну роль. Там, біля зелених могил і березових білих хрестів,

речувати. Читаємо: “*Часто чується: “в літі нема часу на працю в читальні “Просвіти”, “Союзу українок”, “Сільському Господареві”, на це є осінь, зима” або “нехай молодші працюють”. Скажіть, будьласка, чи в літі ви не живете, не думаєте? Що станеться з нашим майбутнім, коли все будемо скидати відповідальність за працю зі себе на других?*”

Чи ми досі сповнили всі обов’язки супроти Батьківщини? Чи ми вже побудували їй Храм-Волі? Ні! Тому не лиш молодші мають працювати, але всі, хто ще може думати, працювати й ходити по світі, всі, в кого серце б’є в такт любові до рідного краю, мають стати в зорганізовані ряди, рам’я об рам’я до праці”.

А далі пояснення, що це таке — громадські тодішні організації, де в кожному слові щирим вогнем ясніє гордість за працю в тих організаціях, непогасна віра в їхню корисність, в необхідність:

“*Союз українок”, читальня “Просвіти”, кооператива, Сільський господар — це кузні, де кується сталь на будову Храму-Волі*”.

І знову думаєш, а хіба ж тепер не кується в “Союзах українок”, у “Просвіті” сталь на будову Храму-Волі? Хіба ж він, той Храм, вже є в Україні, хоч і Незалежній?!

А “Обіжник” продовжував висловлювати думки, що ясніли, мов сонце.

“*Українській жінці не може бути байдуже, тому від громадянської праці не відтягне її ніхто і ніщо. В неділі чи свята крім відпочинку мусить знайти час, прийти на сходи кружка, послухати реферату. Виділи подбають, щоби ці сходи мали підготовану наперед програму. Грімкі читання й пресові звіти мусять бути гарно й добре впрацьовані. Книги: касова, секретарська, реєстраційна нехай не припадають пороком!*”

Виповняйте з них усе, що зв’язане з життям кружка, щоби занедбання це не було причиною безладдя”.

Висновок категоричний і глибоко правильний: занедбання громадської роботи і духовного виховання веде до безладдя. Невдачі нації криються насамперед у духовному її запущенні, у перевазі матеріальних цінностей перед

духовними. Яка ж то велична наука в “Обіжниках” Союзу українок!

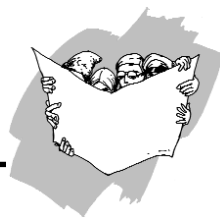
Водночас зауважуємо політичну пильність жіночих провідниць. Уже тоді, 1936 року, просочувалися в Західну Україну комуністичні видання і розповсюджували їх пропагандисти того вчення. Провідниці жінок застерігали членкинь від купівлі подібних книжок. “*Стверджуємо, що по селах ходять різні представники видавництва і запрошують вас до купівлі різних книжок... Можуть такі попасти комуністичні чи інші непотрібні лахміття, тому перед закупом книжок порадьтеся тут у філії*”.

Тоді до вересня 1939 року залишалося 3 роки. Жінки вже були на сторожі і висновки робили добрі. Про це свідчить такий запис в “Обіжнику”: “*Хочемо остерегти відділи перед нахабством комуністів, яке в останніх місяцях встрає в наше громадянське життя. В попередньому “Обіжнику” ч. 44/36, ми закликали вас до Станіслава на протикомуністичне віче в дні 19-го серпня ц. р. і стверджуємо, що ви гарно прибули на наш зазив. Видно, що душа української жінки здорова і не дається звести на манівці большевицьких посіпак. Остерігаємо вас перед новим нахабством комуністів, яке цим разом звернено проти нашої організації*”.

Це вже було явне політичне протистояння перед тими бурхливими і кривавими подіями, які наближалися. Розуміння моменту жінок не зраджувало, їхні виховні зусилля не пропали марно. Що ж сталося з ними у 1939—1941 роки? Яка доля очікувала Амалію Рублеву, Марію Мельниківну, Стефанію Ясінську, які керували Станіславською філією “Союзу українок”? Може, колись історія скаже нам і про це. Ми ж читаємо в наступних “Обіжниках” про їхні заклики до всіх відділів Союзу українок 1936 року відзначити день 22 листопада, “*в якому весь український народ віддасть поклін 359 героям Базару, про те, що Базар — це жива легенда про відоміх 359 лицарів, які кров’ю своєю ствердили святую посвяту визволення Батьківщини*”.

“Обіжник” дня 26.10.1937 року промовляв, що “*кожне громадянство зберігає пам’ять про своїх великих людей і оточує їх ореолом тепла... І ось саме цього року обходимо 50-ліття творчості великої письменниці й громадянки Ольги Кобилянської. Живе вона у Чернівцях і до цієї пори не перестав писати повісті, що своїм змістом вглиблюються в життя української нації, тому наша філія постановила вшанувати достойну ювілянтку Святочною академією...*”

Це все, що почерпнуто в “Обіжниках” “Союзу українок” лише за невеликий проміжок часу, яскраво свідчить, яку велику роботу виконував провід жіночих кружків, виховуючи своїх сестер в українському, національному, патріотичному дусі. Вже в ті роки вони наближали час проголошення Незалежності України, хоча більшість із них не дочекалася цього. Тож нехай оця згадка про їхню благородну працю ляже квітами слави на їхні могили й водночас буде наукою для теперішнього покоління “Союзу українок”.

Василь ПАВЛЕНКО,
м. Іллічівськ Одеської обл.

Читаю “Розстріляне відродження” Юрія Лавріненка, “Поет із пекла” Михайла Слабошпицького і кров студеніє від жаху, а серце здригається від невимовного болю. Мати таку плеяду українських письменників і нічого про них не чути, бо всіх їх знищила сталінщина, московсько-імперська деспотія.

Ви тільки уявіть масштаб національної катастрофи: до 1930 року в Україні друкувалося 259 поетів і прозаїків, а після 1937 року залишилося 36 — заляканих, зламаних і перекованих у катівнях НКВС. Решта — розстріляні, замордовані в сталінських концтаборах, чи покінчили життя самогубством. Небагато врятувалось еміграцією, лише 7 із 259 померли своєю смертю! Назву навмання тільки кілька імен: Євген Маланюк, Тодось Осьмачка, Євген Плужник, Валер’ян Підмогильний, Григорій Косинка, Микола Хвильовий, Михайло Драй-Хмара, Борис Олександрів, Лесь Курбас, Олекс Влизько, Григорій Чупринка, Василь Барка, Василь Чумак, Дмитро Фальківський... І всіх знищили. Вони любили Україну й українську мову, а це в московській імперії (як і за нинішньої влади) — найтяжчий злочин! Сьогодні в Україні російська мова скрізь: у школах, ВНЗ, державних установах, у церквах і парламенті. А в Росії, де проживають мільйони українців, немає жодної української школи, жодної бібліотеки, церкви, жодного телеканалу чи української партії.

У Росії десятки національних меншин, але тільки одна-єдина мова державна — російська, і ківалови-коленіснички в українському парламенті не переймаються проблемами татар, башкирів, українців тощо в Росії. Росія їх асимілює — то й добре.

Фото Олександра Литвиненка

А про 259 репресованих письменників — жодного слова! Нема їх! (Це все — із тієї ж пропагандистсько-брехливої КДБістської опери Путіна, що Росія виграла 6 війну з Гітлером і без... України! Це при тому, що Україна дала Червоній армії 200 генералів, 7 млн солдатів і офіцерів, з яких близько 4 млн загинуло, 2 млн повернулося каліками; крім того, з 1941 до 1945 року

населення України скоротилося з 41 млн до 27 млн. На території України було розгромлено понад 60 % сухопутних сил німецької армії, 1944 року в Україні воювало 50 % усіх сухопутних військ Червоної армії, зокрема — 80 % танкових і механізованих з’єднань. Ось так Росія виграла війну без... України.

Знищили десятки українських пушкінів, достоевських і блоків, знищили і заборонили згадувати навіть їхні імена. За будь-яку ціну прагнуть вивершити велич і розмаїття російської літератури, звелити й оспівати своє, імперське, хай — розтерзане та обпльоване вчора, а нині — освячене, як цар Микола II, але і на цьому збудувати політику і мати свій імперський зиск.

А за кожним із наших українських письменників, яких знищила Москва, велике подвижницьке життя та потужні твори. Усе затоптали, заасфальтували московські пропагандистські танки і концтабори. І сьогодні, намагаючись повернути ті імена, ту літературу на сторінки українських підручників, новітня влада діє тими ж сталінськими методами. Головна мета — не сказати правду, не повернути Україні й молодому поколінню істинну українську історію. Дурити, тримати народ у колючих джитах московської брехні, аби зручно було вигравати на чергових виборах.

Але чому дивуватися, коли у вільній Україні суди ув’язнюють українських хлопців-патріотів, які знищили погруддя Сталіна? А

якби українські хлопці знищили погруддя Гітлера — союзника Сталіна по таємному пакту Молотова-Ріббентропа, ви б і їх судили “за пошкодження майна”?! Потрібен наш, український, суд над убивцями українських письменників, мільйонів українців, виморених голодомором і концтаборами. У Росії підніметься крик, чинитиме опір проросійська влада, та Україна, свідомі українці повинні робити свою праведну справу, не озираючись на інтереси імперії. Починаймо публічний суд над Сталіним і сталінізмом, над злочинами московської імперії — за нищення українських письменників, за нищення української духовності, української історії тощо! Без такого суду ми не рухатимемося вперед, без суду не розірвати духовних колючих дротів, якими нас душить московська імперія, нам не розбудувати міцної незалежної України. Невже цього не розуміє українська еліта, українські патріоти?! Невже не зрозуміло, що саме з цього потрібно було починати 20 років тому будувати фундамент молодій державі?! Ми наробили багато романтичних дурниць, ми почали зводити фундаменти дах демократії на ґрунті фундаменті, тому під тим дахом звили зміїні кубла злочинці і вороги України. Ні люстрації, ні суду над злочинами окупаційного режиму...

Потрібно повернутися і виправити скоєні помилки. Це — перший крок, його вчасно не зробили, тому на 22-му році нашої незалежної залежності ми не маємо нічого, хіба що прапор. Україна — в небезпеці. Ворог продовжує русифікацію українців, розколює Україну й готує громадянську війну. Починаймо негайно публічний суд над вчорашніми й сучасними ворогами України. Тільки публічний суд відкриє українцям очі і широку дорогу в українське майбутнє, в Європу.

Андрій ЗИЛЬ,
журналіст, краєзнавець,
м. Бориспіль

Сулимівка Бориспільського району Київської області вабила старовинними пам’ятками і красою сільського парку. Особливо вражала Покровська церква — пам’ятка архітектури першої половини XVII ст., яку збудував славний син нашого краю, гетьман Іван Михайлович Сулима. Протягом віків її кілька разів перебудовували, залишаючи первозданий вигляд. На початку XX ст. церква вже була без багатьох розписів, але з цінними зразками образотворчого мистецтва. Понад два століття її склеп був родовою усипальницею нащадків славного гетьмана: військових і державних діячів, які примножували славу родоходу.

Після смерті гетьмана Яким Якимовича Сулими у березні 1841 р. село перейшло у спадок сину його рідної сестри Андрію Войцеховичу. Керуючий Курською палатою державного майна, Андрій Войцехович одружився з княжною Варварою Олександрівною Багратіон. Від цього шлюбу народився син Олександр — останній спадкоємець Сулимівки. Офіцер кавалерійського полку, вийшовши у відставку, оселився в Сулимівці і займався господарськими справами та просвітництвом. Він добував до церкви дзвіницю, упорядковував маєток, парк із алеями, озером, штучним курганом, де на вершині встановлено кам’яну бабу, яку привезли з південного степу. Продумано систему живлення парку і штучного озера з обміном води в ньому. Олександр Войцехович перебудував житлові й господарські споруди у стилі XIX ст. Біля маєтку з’явилися конюшні кінного заводу, на власні кошти дбайливий господар відкрив школу. 1858 р. колишня гетьманська садиба оновилася, церкву прикрасив новий іконостас. Гордість Войцеховичів — галерея портретного живопису XVII—XVIII ст.

Так було до початку XX ст. 1909 року комісія Полтавського губернського земського управління на території нинішнього Бориспільського району розпочала осушувальні

Знищені автографи давнини

роботи з метою розширення площ під пасовища, сінокоси й орні землі. У гірлі річки Трубіж меліоратори вирили великий осушувальний канал від с. Артемівка, вздовж Кучакова, Лебедина, Сулимівки і далі до ріки Трубіж, що протікає територією Баршівського району. Меліоративні роботи змінили болотисту і лісову місцевість, пересохли маленькі річечки Любка, Ільтиця, зникла Альта. Меліорація вплинула й на долю Сулимівського парку, штучного озера в ньому, змінився ландшафт місцевості.

У 20—30-ті рр. XX ст. до влади прийшли більшовики. Приміщення маєтку пристосували під школу, спершу під трудову семірічку, потім вона стала середньою. У ній навчалися діти з сусідніх сіл Артемівка, Лебедина, Кучаків, Власівка, Сезенків, Морозівка, Мала Стариця, Григорівка. Тут здобував освіту Герой Радянського Союзу П. П. Цвілій, уродженець с. Сезенків Баршівського району. Під час війни він воював на Південно-Західному, Сталінградському, Воронезькому, Першому Українському фронтах. Мужність і героїзм проявив сапер 392-го окремого саперного батальйону під час форсування Дніпра в районі с. Лютих, переправляючи під безперервним вогнем ворога боеприпаси і продовольство. Під час чергового рейсу загинув. 10 січня 1944 р. йому посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Ще один вихованець школи Яків Степанович Приходько з Сулимівки нагороджений орденом Леніна за нерівний 11-годинний бій біля с. Грабівка на Донеччині. На його честь на фасаді школи встановлено меморіальну дошку.

Із маєтку безслідно зникли портрети українських гетьманів. Їхня незначна частина зберігається в Музеї образотворчого мистецтва, доля інших невідома. Як свідчить місцевий краєзнавець Микола Андрійович Бятець, у галереї був портрет гетьмана

І. Сулими, але його спалили. Невідома і доля портрета Богдана Хмельницького.

1924, 1934, 1939 роки — трагічні віхи в історії школи. Тричі вона горіла і тричі її рятували. 1934 року під час пожежі, рятуючи шкільне майно, загинув учитель Петро Тимофійович Зеленський. Його поховали поруч зі школою, а в 1950-ті роки вдячні сулимівці встановили на його могилі обеліск.

Колишній маєток змінював архітектурну форму, його відбудовували і перебудовували. Але школа жила і певною мірою підтримувала паркову зону. Після її закриття парк занедбали. Після жовтневого перевороту він став народною власністю. А ухвалою Київського облвиконкому від 28 лютого 1972 року парк визнано пам’яткою садово-паркової архітектури й передано в розпорядження Сулимівської середньої школи, яку через три десятиліття закрили. Отже, парк ніхто не доглядає.

Сумна доля й Покровської церкви. Великі ікони безбожники спалили, більші забрали місцеві мешканці. Зруйнували родовий церковний цвинтар, сплюндрували пам’ятки. Надгробні мармурові плити розтягнули під фундаменти комор. Серед церковного начиння було багато цінної літератури, срібних і золотих речей; знаменита плащаниця 1466 р. зникла безслідно, у небуття відійшла дзвіниця з сімома дзвонами. Лишився тільки постовий дзвін, відлитий 1750 року.

У 50-х роках церкву остаточно закрили. Небагато її майна врятували. Майже 20 ікон зберігається у Музеї народної архітектури й побуту України. Ікона 1741 р. “Покров Богородиці” із зображенням портретів козацького роду Сулим експонується в Українському музеї образотворчого мистецтва. Згодом Сулимівську церкву перетворили на комору для зберігання зерна. Клопотання громадськості зберегти пам’ятку культури

залишилися безрезультатними. 1975 р. Покровська церква дійшла піку аварійності. Тоді заступник голови Київської обласної організації Українського Товариства охорони пам’яток історії та культури Н. І. Булаєвська, голова секції охорони пам’яток архітектури Є. В. Горбенко добилися включення її до списку тих об’єктів, які охороняються державою. 1976 року за кошти обласної організації Товариства провели перші реставраційні роботи, перекрили бані, дах церкви і прибудов до неї.

Тоді новітні варвари накиннулися на споруду школи, яку закрили 1982 року у зв’язку з відкриттям нової в с. Кірове. Розбирають грубки, знищують голландські та українські кахлі, виймають вікна, двері. На захист споруди стали члени Бориспільської організації Товариства охорони пам’яток історії та культури. Вони запропонували переобладнати школу під бібліотеку чи будинок відпочинку. На жаль, з цього нічого не вийшло. Занедбаним і здичавілим був парк. Протягом двох років міськрайонна організація Товариства проводила суботники в парку, біля церкви. До роботи залучено спеціалістів Бориспільського лісового господарства. У наступні роки Покровську церкву реставрували і на свято Покрови 14 жовтня 1990 р. освятили і повернули церковній громаді. Були пропозиції зберегти приміщення школи і колишнього маєтку, створити тут пансіонат, музей козацтва або пристосувати його для народних промислів. Але у бідній державі, багатій на олігархів-мільйонерів та мільярдерів, не знайшлося духовно багатієї людини, яка б любила Україну, її історію не тільки до глибини душі, а й до глибини кишені, та змогла перетворити Сулимівку на мекку для туристів. Село пустіє. Зруйновано залишки колишнього маєтку, гине парк, викрали кам’яну бабу і тільки церква нагадує про давні часи.

Акція для передплатників: Книжка в подарунок!

Продовжуючи добру минулорічну традицію, ми пропонуємо для наших передплатників заохочувальний бонус: якщо Ви надішлете до редакції копію квитанції на піврічну чи річну передплату тижневика, то отримаєте в подарунок одну з книжечок “Бібліотеки” “Слова Просвіти” (поштові витрати за рахунок редакції).

Коротко про ці видання, в основі яких кращі публікації на шпальтах нашого культурологічного тижневика протягом його існування. Серію засновано 2011 року. Її відкриває яскраве історичне дослідження **Юрія Мушкетика “Україна над прірвою”**. Один із патріархів української літератури, автор багатьох історичних романів у компактній, експресивній, фактологічно насиченій статті аналізує, хто є основою і хто наступником, хто є попередником і хто спадкоємець Руських земель.

Істинні просвітяни і прихильники нашої газети пам’ятають її девіз: **“Без мови немає нації!”** Саме так називається збірник, в основі якого наші публікації — не інформаційні “одноденки”, а глибокі аналітичні розвідки академіка АН ВШ України Ніни Вірченко “Документи про заборону української мови (XVII—XX ст.)”, кандидата філологічних наук Ірини Фаріон, письменниці Катерини Мотрич, автора мовних бестселерів професора Івана Ющука, доктора юридичних наук, професора, Надзвичайного і Повноважного Посла України Володимира Василенка. Збірник не лише вводить читача в мовну ситуацію в Україні, а й переконує його в нехитості поетичної формули Панька Куліша: **“Отечество собі грунтуємо в ріднім слові: // воно, воно одно від пагуби втече, // підтримить націю на предківській основі... // Хитатимуть її політики вотице // Переживе воно дурні вбивання мови // народам і вікам всю правду прорече”**.

Читачі добре знають творчість відомого українського письменника **Олега Черногуза**, редактора журналів “Перець” і “ВУС”. Його дотепні, дошкульні публіцистичні памфлети, що побачили світ 2010—2011 рр. на шпальтах нашого тижневика, увійшли до книжки **“Куди вас несе, брати наші?!”** і є справжнім прикладом того, яку роль відіграє слово в боротьбі за право називатися українцями, любити свій народ і свою Вітчизну.

Четверту книжку “Бібліотеки” “Слова Просвіти” склали публікації 2005—2011 рр. **на пошану творчості Ліни Костенко. “Вона як хліб”**, — так сказала письменниця про рідну мову і так говоримо ми про Ліну Костенку, її громадянський і творчий чин. Мовосвіт поета, “гаряче” прочитання поетичних книжок і роману “Записки українського самашедшого”, репортажі з літературних презентацій і конференцій, що передають пряму мову Л. В. Костенко, широке цитування її творів дають змогу читачам бути учасниками діалогу “Митець і час”, який опосередковано ведеться на сторінках нашого Всеукраїнського культурологічного тижневика.

Увінчавши логотип “Слова Просвіти” портретом Тараса Григоровича Шевченка, колектив редакції взяв на себе відповідальне творче й моральне зобов’язання: докладати у вінок Кобзаревий вартісні дослідницькі публікації про життя і творчість Генія українського народу, відкривати **невідомі сторінки світового прочитання Т. Г. Шевченка**.

Серія “Бібліотека
“Слова Просвіти”

2012

Якщо Вас
зацікавили
наші видання -
звертайтеся за тел.: (044)279-49-29

ка. Наша **“Шевченкіана”** (рубрика, що дала назву книжці) торкається різних аспектів цієї невичерпної теми у світлі 150-річчя перепоховання Кобзаря, недалекого 200-річчя з дня його народження. Статті цього об’ємного збірника авторства С. Гальченка, І. Ліхового, Р. Танани, П. Мовчан, Л. Пирога, Л. Іваннікової, А. Риженка та ін. цікаві й несуть неоціненну інформацію всім небайдужим до цієї вічної теми.

Видання на пошану світлого імені видатного українця, відомого державного і громадського діяча, академіка НАН України, Героя України Петра Тимофійовича Тронька (1915—2011), здійснене коштом Національної спілки краєзнавців України. Книжка **“Духовні обереги рідного краю”** відображає діяльність Спілки краєзнавців за останні п’ять років і стане у пригоді всім дослідникам малої батьківщини. Вмотивовано, що відкриває її стаття П. Тронька “Віхи становлення сучасного історичного краєзнавства”, яка була надрукована у “Слові Просвіти” в червні 2010 року та інтерв’ю з видатним науковцем із серпневого числа того ж року. Також серед авторів шостої книжки “Бібліотеки” “Слова Просвіти” директор Рівненського обласного краєзнавчого музею Олександр Булига,

історик-архівіст із Луцька Володимир Рожко, відомі письменники і журналісти Віктор Терлецький, Марія Кучеренко, Світлана Орел, Анатолій Недавній, Олександр Вакуленко, Микола Лаврик, Людмила Пустельник, Петро Антоненко, Тетяна Будар, Тетяна Бізділя та інші.

Напередодні парламентських виборів 2012 року в Україні багато говорять про єдність народу, суспільства. Чи можна цього досягти, коли одна частина народу — українці — прагнуть сильної й незалежної держави, а друга — малороси — догоджають сусідам? Над цим болючим питанням розмірковує автор сьомої книжки з серії “Бібліотека” “Слова Просвіти” — **Анатолій Якович Шевченко** і прагне знайти відповідь разом із читачами. До книжки **“Глухий кут малоросійства”** увійшли роздуми українського публіциста, літературного критика, журналіста, члена Національної спілки письменників України Анатолія Шевченка на гострі державотворчі теми, а також нарис-спогад про Галину Блашук — дружину і друга письменника, який 19 серпня цього року зустрів своє 80-річчя. А менше ніж за місяць Анатолія Яковича не стало. Отже, це його остання прижиттєва книжка, яку він встиг потримати в руках...

До восьмої книжки **“Іудин Гріш”** з серії “Бібліотека” “Слова Просвіти” увійшли найновіші “Хроніки хутора “Мозамбік”, памфлети інші гострі й проникливі твори **найпопулярнішого українського гумориста й сатирика Євгена Дударя**. Віримо, що слово цього видатного письменника не залишить Вас байдужим, шановний читачу, і Ви долучитеся до передплатників тижневика “Слова Просвіти”, які шанують дошкульне слово Євгена Дударя.

Україна пам’ятає одного з найяскравіших духовних лідерів незалежності — видатного просвітянина, публіциста, лауреата Національної премії імені Т. Г. Шевченка професора Анатолія Григоровича Погрібного. Його називали Народним професором за яскраві, емоційні радіопрограми, що майже десятиріччя звучали на каналах Національного радіо. Його літературознавчі книги відкрили яскраві сторінки української класики і сучасної літератури. Майбутні журналісти-студенти стоячи аплодували професору Погрібному після кожної лекції. Як заступник міністра освіти, він дбав про сучасну школу, а як голова педагогічного товариства імені Василенка, повертав й розвивав традиції української педагогіки.

А. Г. Погрібний від часів заснування входив до редколегії

“Слова Просвіти”, формував просвітницьку ідею тижневика, входив до керівництва відродженого товариства “Просвіта” імені Т. Шевченка.

Письменник Олексій Микитенко написав біографічний нарис **“Лицар національної ідеї”** про А. Г. Погрібного, який виходить у нашій бібліотеці на пошану світлої пам’яті нашого наставника і друга, який п’ять років тому відійшов у засвіти.

Передплачуйте “Слово Просвіти”! Заохочуйте до кола наших читачів Ваших друзів, сусідів, знайомих, даруйте передплату рідним школам і улюбленим учителям, місцевим і шкільним бібліотекам. У новому році нам буде чим здивувати Вас, — у нас цікаві й фахові автори з усієї України. Від самого початку ми заявляли про те, що **“Слово Просвіти” — газета діалогів і кожен читач — активний співтворець її змісту. Долучайтеся до розмови, якою бути газеті 2013 року, слідкуйте за книжковими новинками нашої “бібліотеки”, а ми ще неодноразово повернемося до цієї надважливої теми.**

Будьмо разом!

За довідками звертайтеся до редакції листовою чи телефонічно: 279-49-29.

“Львівська міськрада нас не почула”

— Олегу Івановичу, як виникла ідея видання Комплексного атласу Львова?

— Підготовка і видання Атласу Львова має довгу і драматичну історію. Ідея виникла ще на початку незалежності України, коли кафедра економічної і соціальної географії ЛНУ ім. Івана Франка закінчила публікацію серії шкільно-краєзнавчих атласів областей: Львівської, Івано-Франківської та Закарпатської. Тоді ми набули певного досвіду співробітництва з київським видавництвом “Картографія”. Ідею створення Атласу Львова підтримав тодішній міський голова Богдан Котик і навіть частково профінансував пошукові роботи.

Спочатку планували видати Атлас Львова без слова “комплексний”, тобто архітектурно-планувального типу, як це зробили картографи у Кракові. Але фінансування припинилося, тож зробили перерву аж до 2000 року. Врешті дійшли висновку, що треба змінити методологію цього видання — наблизити до комплексного науково-довідкового атласу, який був би розрахований на широке коло користувачів. Не тільки для планувальників, а й для науковців, працівників адміністрацій, менеджерів, культурологів, учителів, учнів і студентів. Змінили й структуру Атласу, доповнивши його двома розділами: “Природне довкілля” та “Археологія. Історія”. Підготували ми його 2006 року. Але тоді ДНВП “Картографія” не мала коштів на його видання.

— Як Вам співпрацювалося з ДНВП “Картографія”?

— Організацію підготовки Атласу до друку здійснювали головний редактор підприємства Ірина Руденко і редактор Олена Онишак. Куратором робіт виступила Служба геодезії, картографії і земельного кадастру України під керівництвом доктора географічних наук Ростис-

Олег ШАБЛІЙ: «Львів — духовна столиця України»

У Львові побачило світ цікаве видання: “Львів. Комплексний атлас” — назване серед найкращих книг цього річного Форуму видавців у Львові. У ній понад 240 карт, картосхем і картоїдів, більшість із них — оригінальні, авторські твори.

Про специфіку підготовки Атласу спілкуємося з доктором географічних наук, завідувачем кафедри економічної і соціальної географії ЛНУ ім. Івана Франка, одним із авторів видання — Олегом Шаблієм, якого відзначено дипломом за підготовку картографічного видання.

лава Сосси, який згодом став директором ДНВП “Картографія”. Друкувала Атлас одна з картографічних фабрик України — ТОВ “Новий Друк”.

— А як було з фінансуванням?

— За рахунок ДНВП “Картографія”, а частково — за рахунок ЛНУ ім. Івана Франка. На жаль, Львівська міськрада нас не почула, незважаючи на неодноразові звернення до неї. Шодо Львова, то він — духовна, культурна столиця України, генератор нових ідей в усіх сферах життєдіяльності українського народу, спадкоємець творіння його великих мислителів, митців, діячів минулих епох. У Львові — вперше на українських землях — засновано університет європейського типу (1661 р.), надруковано “Буквар” (1586 р.), випущено першу газету (1776 р.), створено прообраз Академії наук України — Наукове Товариство імені Шевченка (1873 р.), першу політичну партію (1890 р.). Львів був кількостілітнім осідком Греко-Католицької Церкви, яка екуменічно поєднала православний обряд із латинським віровченням. Тут створено першу аптеку, запалено першу газову лампу, зіграно перший футбольний матч, відкрито першу кав’ярню. У Львові

жили і творили українські першодрукарі Іван Федорович, Михайло Сльозка і Степан Дропан, благодійники Костянтин Корнякт і Гальшка Острозька, письменники Іван Франко, Єжи Лец, Станіслав Лем, історики Михайло Грушевський, Іван Крип’якевич, Ярослав Дашкевич, військові і політичні діячі Богдан Хмельницький, Симон Петлюра, Степан Бандера, героїні національно-визвольної боротьби Олена Степанів та Ольга Басараб... Тут заклалися початки модерної національної географії і картографії — це зробили перший доктор географії Григорій Величко і академік Степан Рудницький.

“Атлас поділено на вісім розділів”

— Сподіваємося, що Львів і надалі буде українським.

— Без сумніву. Адже у всі епохи Львів був ментально українським, він завжди виступав цивілізаційно християнським. Львів відіграв визначну роль у становленні модерної української нації і в реалізації національної ідеї, неоціненна його роль у формуванні та розвитку новітньої української держави.

Львів стійко відстоював інтереси нації на всіх історичних етапах її існування.

1339 року Львів уперше був позначений на карті Європи. Такою є карта-порталан. Його зображали на картосхемах німецький географ Себастьян Мюнстер у “Загальній космографії” (XVI ст.), французький картограф Гійом Левассер Боплан (XVII ст.) на картах України. В інші часи “присутність” Львова на мапах Європи, Речі Посполитої і Австро-Угорської імперії була обов’язковою. Найшкавішими були: “Карта Львова за руських часів” (1352 р.) О. Чоловського, “План Львова” (1702 р.) невідомого автора, план Львова Жана Ігнація де Дефі (1766 р.), план міста 1770 р. В австрійському періоді заслуговують на увагу карта Данієля ден Губера “Головне місто Львів” (1777 р.), “План Львова з передмістями” (1828 р.), “План королів-

ського столичного міста” (1894 р.) та багато інших.

— А атласи у Львові видавалися?

— Їх було небагато. Це переважно книжки, у яких містилися зшиті в певній послідовності розрізані на кілька десятків листів великомасштабні плани міста. Наприкінці 80–х років XX ст. наукова група під керівництвом доктора географічних наук Георгія Бачинського виконала шість тематичних карт Львівської області.

— А в чому своєрідність, оригінальність Львова?

— Думаю, всі риси перелічувати не варто. Відзначу лише “горизонтальну” і “вертикальну” контрастність Львова, переважання в силуеті середмістя ренесансових і барокових рис, що надає місту неповторної краси і своєрідного колориту; значну горбистість поверхні міста, що відобразилося на розміщенні його вуличної і загальної комунікаційної мережі, зеленої зони, розподіл архітектурно-планувальних домінант; врешті, кількарізову зміну етносоціальної структури міста за загального домінування його української субстратної першооснови...

P. S. “Видання “Львів. Комплексний атлас” — не лише науково-довідковий твір, що якнайповніше відображає багатомірність і складність соціально-економічного та екологічного комплексу Львова, а й стане добрим подарунком тим, хто бачить наш рідний дім у динаміці в найближчі десятиліття, хто трансформує сміливі ідеї у Генеральні плани і проекти територіального розпланування” (зі Звернення до читачів ректора Львівського національного університету імені Івана Франка професора Івана Вакарчука — “Високоповажні добродії — мешканці та гості міста Лева”. Університету, який 2011 року відзначив своє 350-ліття).

Спілкувався Богдан ЗАПІЗНЯК

Андрій ПЕЧАРСЬКИЙ

Що символізують червоні коні, зображені на палітурці книжки?! Якщо це образ Пегасів, то чому вони без крил?! Яку мету ставив перед собою автор?! Такі питання виникли під час презентації книжки відомого літературознавця Михайла Наєнка “Художня література України” (третє видання), яка відбулася 14 вересня у стінах Львівського національного університету імені Івана Франка з нагоди очікуваного відкриття XIX Міжнародного книжкового “Форуму видавців”. Координатор презентації, декан філологічного факультету Ярослав Гарасим відзначив, що книга побачила світ у Видавничому Центрі “Просвіта” і рекомендована Міністерством освіти і науки України для студентів-філологів, учителів-словесників та викладачів ВНЗ.

Звертаючи увагу зацікавленої аудиторії на образ “червоних коней” (художник А. Вишневський), автор книги та її видавець — директор ВЦ “Просвіта” В. Клічак розповів про співпрацю з відомим українським режисером і кінооператором Ю. Ілленком, який дав згоду на поліграфічне використання цього малюнка, запропонованого ним свого часу до “одіозного” для радівладі кінофільму С. Параджанова “Тіні забутих предків”.

Оператор фільму Ю. Ілленко ще за життя встиг побувати на презентації другого видання книги “Ху-

У літературному полум’ї «Червоних коней»

дожна література України” і вручити її автору М. Наєнкові свій “роман-хараман”. На перехресті авангардних тенденцій національного бездоріжжя стосовно історичної пам’яті українського культурно-мистецького життя XX ст. постає правомірне запитання апостола Петра: Quo vadis? Власне, у цьому контексті М. Наєнко й запропонував використати для оформлення книжки образ “червоних коней”, які у певному розумінні символізують усю криваву історію української лі-

цей контекст, розглядаючи літературні явища України в художньо-стильовому та соціально-політичному руслі. Відтак вималювався своєрідний “сюжет” книги, у якому (за класичною теорією) є зав’язка, і розвиток дії, і кульмінаційні моменти, і розв’язка. Автор на презентації говорив, що усвідомлює певну умовність у характеристиці таких композиційних особливостей книги, але за її допомогою намагався досягнути кращої “читабельності” для загалу. Власне, це і було його метою, тобто популяризація української літератури серед широкого кола читачів.

Автор, відповідаючи на запитання аудиторії щодо відображення “кульмінаційних моментів” українського літературно-мистецького процесу, називав ті періоди народження нової літератури, які були пов’язані з творчістю “трагестійного неокласициста” І. Котляревського і національного романтика Т. Шевченка, з реалістичним наповненням спадщини Панаса Мирного, І. Карпенка-Карого, І. Франка, а також із розвитком раннього та високого модернізму (Леся Українка, В. Винниченко, П. Тичина, М. Хвильовий, Г. Косинка, М. Куліш та ін.).

М. Наєнко зазначав, що останні роки цього періоду є найбільш відчутними (“знаковими”) втратами в

М. Наєнко, декан філологічного факультету Я. Гарасим, директор ВЦ “Просвіта” В. Клічак

тератури, що розвивалася протягом століть у підневільних умовах. Її не раз саджали за ґрати, але вона знову і знову (хоча й на Пегасах з відрубаними крильми) відроджувалася, і летіла до свого читача, коронуючи своєю дивовижною прометеївською силою духу візрцеву літературу Європи та світу.

М. Наєнко намагався (бодяй частково) показати у своїй книзі

українській літературі. Їх також називають апокаліптичними, катастрофічними або епохою Розстріляного відродження (Ю. Лавріненко). “Щоб оговтатися після того розстрілу, — продовжував літературознавець, — українській літературі потрібна була ще повсюдна творчість О. Довженка й О. Гончара, “діаспорна” спадщина Є. Маланюка, Олега Ольжича, Олени Теліги, Ю. Косача, І. Багряного і В. Барки, дерзновенний прорив “шістдесятників” (поети “Нью-Йоркської групи”, Ліна Костенко, Д. Павличко, І. Драч, В. Симоненко, М. Вінграновський, Р. Андрияшук, Р. Іванчук, “пізнє шістдесятництво” (В. Стус, І. Калинець, Т. Мельничук та ін.).”

Підсумовуючи свій виступ, М. Наєнко зауважив: “Відроджуючи художній потенціал розстріляного модернізму, я намагався зробити певний крок і в напрямку постмодерну, який останнім часом розвивається дуже суперечливо (О. Забужко, Ю. Андрухович, М. Матіос, С. Жадан та ін.), тому в презентованій мною книзі не набув достатньої характеристики. Адже для цього (як і для повнішого осмислення нині діючих в літературі “шістдесятників”) потрібен у ній окремий, одинадцятий розділ, який (є надія) з’явиться в наступному, четвертому виданні “Художньої літератури України”.

В обговоренні презентованої книги взяли участь професори і доценти Львівського національного університету імені Івана Франка: завідувач кафедри української літера-

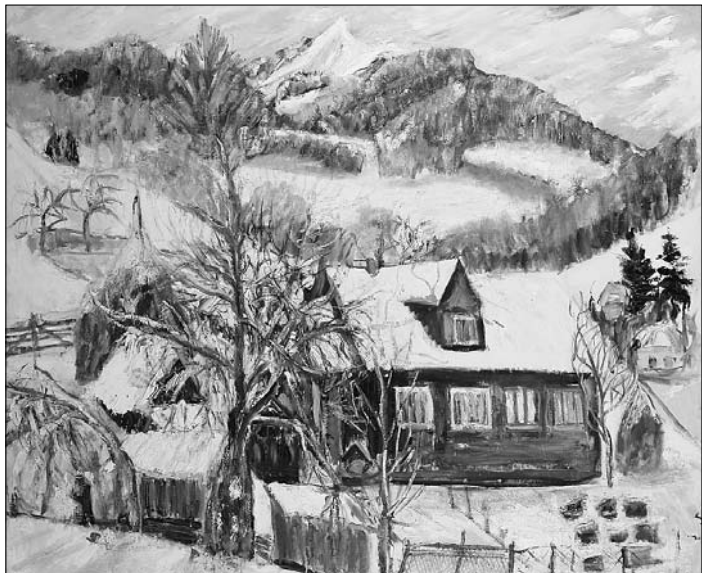

тури імені академіка Михайла Возняка Тарас Салига, декан філологічного факультету Ярослав Гарасим, директор Інституту літературознавчих студій Любомир Сеник, директор Інституту франкознавства Святослав Филипчук, автор-укладач цього двокнижжя “Афористика” Володимир Филипчук та ін.

Задовольняючи студентське побажання, М. Наєнко подарував бібліотеці філологічного факультету ЛНУ ім. Івана Франка свою книгу та підписав одну для групи студентів (№ “1-17”). Покидаючи аудиторію, слухачі ще довго перебували під враженням образу “червоних коней”, який увібрав у себе історичну таємницю тої жорстокої дійсності українського полум’яного слова, на сторожі якого стояли митці різних епох.

Філософія радості: живопис Ольги Кравченко

Ганна КОЗАЧЕНКО,
член правління Українського
фонду культури

Хоч мистецтвознавці й досі сприймають Ольгу Кравченко як модель одного з найкращих портретів нашого класика Віктора Зарецького, а вже потім — як художницю з власним почерком, її нових персональних виставок чекають усі. Ніби потрапляєш у Країну Радості й занурюєшся в музику барв.

Той, кому доводилося позувати, знає, як перетікає на портрет життя енергія, наче пензель художника переносить на полотно разом із обрисами людини її живий дух. З Ольгою вийшло інакше. Саме в майстерні видатного українського живописця прокинувся і потужно заявив про себе її талант. Освячений видатним майстром, її мистецький покликання до живопису із року в рік не залишає художницю в спокої, але неспокій її — прекрасний. Навіть не знаючи особисто Ольгу Кравченко, з її картин легко уявити її вдачу, навіть спосіб життя. Виставка, яку вона назвала своїм “Арт-кафе”, глядача, як доброго друга, запрошує в гості на свою демократичну дачу: невеликий будиночок визирає із хвилі — то барвисті квіти усміхаються всім навколо. Потім глядач мандрує Україною і по-новому

Серед кількох цікавих, самобутніх експозицій у виставкових залах Музею сучасного мистецтва на вулиці Глибочицькій у Києві я надала перевагу новим картинам Ольги Кравченко. Цей закономірний вибір відлуння в змученій передвиборними політичними брехнями свідомості: хай там що є навколо, а митцями своїми Україна може пишатися на весь світ. Вони своєю творчістю справджують нам краще майбутнє.

разом із художницею бачить навіть знайомі міста і місця, вони, причепурені, зустрічають нас і розповідають про все хороше.

Пригадується, ще в ті добрі старі часи, коли в Музеї культурної спадщини на вулиці Московській, 40-6, кипіло виставкове життя, зими на полотнах Ольги Кравченко зачаровували веселим багатством відтінків білого, здалося, ніби й не треба їй писати нічого іншого — тільки оці морозні мінливі зими. Бо її живопис наче спростовував тисячолітню аналогію людської старості й зими в природі. Тепер за тишні виставкові площі особняка з колонами зайняті (щоб не сказати окуповані) приватною колекцією зброї, а виставкову естафету підхопив Музей сучасного мистецтва. Тож художниця різні пори року в нових своїх картинах представляє нам як і ще одну підставу стати щасливими. Вона усвідомлює людське спілкування як безперечну радість і мистецьки показує, як будь-якої хвилини людина може освітити й освятити своїм поглядом ту невелику галявинку міста, містечка, села чи віцілого природного краєвиду, яку дістане око художника. Ми насолоджуємося міськими краєвидами своєї України, і навіть паризькі кав'яреньки, скопійовані киянами ще чорнобильського літа 1986-го, здаються на картинах Ольги Кравченко близькими і звичними.

Краса в очах того, хто дивиться, — її пензель упіймає цю давню народну мудрість і ділиться з нами, не виходячи за межі натягнутого на підрамник полотна. Тому чимало картин, представлених у Музеї сучасного мистецтва, самодостатні, наче й не потребують рам.

Як же вона мандрує з важезним мольбертом? Утім, ті мандрівки не схожі на улюблені художниками пленери. Маленький етюдник на дні валізки — і повне серце радості, відкрите для людей. Цей рідкісний дар, втілений і виявлений у її живопису, допомагає нам позбутися духовного дальтонізму, коли політичні події намагаються у колір мокрого асфальту забарвити геть усе в Україні. Світ не може бути без сонця — і художниця блискітки справжнього, не спотвореного мамоною життя, як у люстерка, вкладає в свої картини.

Ольга Кравченко — людина християнської культури. “Радуйся!” — закликають нас найсильніші молитви, які читаються тільки стоячи, коли, здається, втрачаєш

сили для опору темній навалі зла. Це дуже велика сила. Ольга Кравченко, думається, цілком свідомо іде в мистецтві саме дорогою світла. Тому її картини — аж ніяк не зашореність, не сліпе відвертання від усього гіркого і болісного. Ні, її живопис — це мистецький наступ, покликаний підтримати тих бійців, які живуть із відкритим забралом.

Смуток і зневіра не дарма вважається смертним гріхом. Духовно знесилена людина легко стає жертвою катів, шахраїв, загарбників. А якщо Дух Божий сповнює тіло і душу — людина непереможна. Цим різниться справжній живопис від гарно, за всіма канонами виконаних творів переважної більшості архітекторів, або ж ремісничих картинок у мистецьких салонах чи на Андріївському узвозі. Живопис Ольги Кравченко — справжній, насичений світлим духом захисний щит у нелегкому житті українців. Сонячна легкість її мистецького вислову, із перших подихів підтримана Віктором Зарецьким, не вигадувана, не запрограмована, а вроджена і незмінна. Як людина не може змінити розріз очей жодними операціями, так і талант не переінакшиш у щось інше. “Зробіть, будь ласка, те саме, але трохи примітивніше!” — керував колись обмежений начальник молодими літераторами. Ольга Кравченко прийшла в живопис уже дорослою людиною, тому ніхто не надиктує їй свою волю. Її призначення — змінювати світ на краще своїми картинами. На наше глядацьке щастя.

СЛОВО Прогвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2013

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 68 в “Каталозі”

на 1 місяць	9 грн 37 коп.	на півроку	53 грн 37 коп.
на 3 місяці	27 грн 51 коп.	на рік	105 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Прогвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Прогвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ прогвітанської роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57
Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69
Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Кореспондент
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Черговий редактор
Петро АНТОНЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ
у ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Наклад у жовтні — 23 500

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Прогвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Прогвіти” — 30617

Без мови?

Без мови — отже, без жалю, з ординським гуком нещадним, аби засіяти рілля смертями, кровію і димом?

Без мови — отже, без очей, таких до рідного внятливих, щоб “русский мир” на світ оцей наслав чуму і чорну зливу?

Без мови плаче немовля, дитя зальотника-гусара, І шлях у кручу вистеля чи то Покута, чи Покара.

Без мови пустокою гуде висока арка піднебіння. “І день не день, і йде не йде”, зникає марно в голубіні.

Без мови казяться вуста в лихих конвульсіях цинізму, і п’яно гнеться Висота до занепалого пониззя.

Без мови все живе навсак: стоять річки, задкують кроки; і коронують посіпак, і упосліджують пророків.

Без мови потриваймо ще? — у нас і “без” цвіте бузками?.. Нікчемне серце не пече, і боєм не ятриться камінь.

Без мови? Краще без руки. Та пак придасться ще правиця! Тоді напишуть самовидці: “Пустився ворог навтьоки”.

Наталія СТАРЮК,
м. Дніпропетровськ

Колесніченку, Ківалову
— нардепам

Дивлюсь на наш Інтернаціонал. Усі оці анклавн вража воля Закинула сюди, щоб їх недоля Своім нещастям потопила нас.

Хто й сам в тюрмі народів очманів — Вообразіл, що він сто літ нам снівся І, дуром цим поваблений, прибився До нас на ловлю щастя і чинів.

Тепер нас бавить *рускім* язиком. Воно йому, як музика Сальєрі: Якщо не зміг просунутись у двері, То мусить в хату влезити вікном.

Теперка маємо кормити їх І вдовольняти їхні забаганки. Це так, немов, не маючи коханки, Довіку дбай про байстрюків її.

Воно на тебе змалку *має зуб*, Воно твоєї пекається мови, А ти, щоби сусіда не злословив, Йому щоранку дай до школи руб.

Отямтеся, і мертві і живі, Послухайте, неprochenі меншини: Свої державні маючи машини, Навіщо вам наш український віз?

А як залізли, то ламати зась, А як заліз, то, батеньку, шануйся, Допоки пан візничий не прочнувся Та батогом де вчистить: “Шкодо, злазь!”
16 червня 2012 р.

Володимир ІВАНЦІВ,
м. Біла Церква

“Ні на мить, ні на макове зерно не можна допускати в свою душу думки про поразку. Бо хто допустив у свою душу поразку, той не боєць, його треба відкинути, він не здатен боротися й захищати”.

Філарет,
Патріарх УПЦ КП

Чому я тут? Ідеться не просто про політику, ідеться про те, бути чи не бути Українській державі. Бути чи не бути українській мові в Україні... Тому наша Церква не може стояти осторонь.

Русифікація України йшла двома напрямками: через Церкву й через освіту. Нині ми бачимо в Україні основних антиукраїнських діячів: московського патріарха Кіріла, який пропагує тут “руський мір”, і міністра освіти Табачника. Небезпека для українського народу, для Української держави йде насамперед від Церкви й освіти, очільниками яких вони є. Тому УПЦ КП, яка є частиною українського суспільства, усвідомлюючи навислу загрозу, не може не захищати українську мову. Наша Церква підтримує цей рух. Багато хто з ук-

Не впадайте в непростенний гріх...

раїнців, на жаль, ще й досі не надає цьому питанню належного значення.

Дехто вважає, що, мовляв, немає значення, чи діятиме цей Закон, чи ні, бо українці все одно говоритимуть українською. Та це не так! Бо ухвалений Закон — підготовка до широкого наступу на знищення української мови. А знищення української мови — знищення української нації. Тому не треба бути байдужим.

Я дуже здивований, що для проведення Форуму нам відмовили у багатолюдніших аудиторіях. Хто відмовив? Українці відмовили! Які ж вони українці, якщо не розуміють, що перед нами стоїть питання: бути чи не бути? Зрозуміймо: мова важливіша за хліб, бо належить до духовних, вічних цінностей, а хліб — до тимчасових. Співаємо, що “Душу й тіло ми положим за нашу свободу...”? Для чого ж лицеміriamo, що “Душу й тіло ми положим...”? Не впадаймо у непростенний гріх... Ми мусимо мобілізувати весь народ на захист української мови й Української держави.

Не з’їдайте один одного! Бо це тактика боротьби ворогів: посварити українця з українцем, а потім панувати над усіма. Тому об’єднуймося, не критикуймо один одного. Відкиньте це, бо то диявольський шлях із метою знищити нас. Перед нами нині найголовніше — захистити укра-

їнську, щоб вона була справді державною мовою в Україні. Не треба багато говорити, чи має право Україна мати українську мову державною. Наприклад, Німеччина — чи має турецьку мову державною? А там же турків до 10 мільйонів. Франція захищає свою державну мову — французьку. А Росія? Що, у Росії дають можливість українцям розмовляти українською? А там мільйони українців живуть. Українська мова в Росії не має жодного права. А нам вказують на права російської мови. Ми не проти російської (у нас говорять і російською), ніхто її не пригнічує й не утискає. Але державна мова мусить бути одна, тільки українська.

Тепер щодо того, що маємо робити. Грядуть вибори, яких усі бояться. Ми повинні виступити з ініціативою: голосувати тільки за ті партії і за тих кандидатів у народні депутати в мажоритарних округах, які захищають українську мову. А якщо мовчать, не мають у своїй програмі зобов’язання про захист української мови, то не треба за таких голосувати. Бо вони не державники, вони не захищатимуть інтереси Української держави. Якщо вони не захищають мову корінного народу, то як же захищатимуть Українську державу, економіку, культуру і взагалі наші інтереси? Тому таких депутатів

нам не треба в парламент.

Нас зібралось небагато, тому що приміщення не дозволяє (у Києві близько десяти установ і організацій, навіть **незалежних**, що мають великі актові зали, і всі відмовили ВУТ “Просвіта” в оренді приміщення на час проведення Форуму. — Кор.), а так би було набагато більше. Але звідсіля пішла та українська сила, яка привела до утворення Української держави. Тому звідсіля мусить піти і захист Української держави. Ми не повинні думати, що нас переможуть, хоч Росія докладає величезних зусиль, щоб підкорити нас. І так триває протягом уже 20 років. Але не вдасться Росії підкорити Україну. Це не значить, що ми можемо заспокоюватися і сидіти кожен у своїй хаті скраю. Ні, твоя, кожного із українців хата не мусить бути скраю — тіло, душа, голова повсякчас повинні працювати, боротися за Україну. Ні на мить, ні на макове зерно не можна допускати в свою душу думки про поразку. Бо хто допустив у свою душу поразку, той не боєць, його треба відкинути, він не здатен боротися й захищати. І не біймося. Боятися треба лише Бога! І зради треба боятися, зради своєму народові. Я переконаний — лише тоді ми переможемо і захистимо українську мову, захистимо Українську державу. Слава Україні!

Боротися, як за власне життя

Іван ЗАЄЦЬ,
народний депутат України

Пропоную на Форумі працювати у двох напрямках: перший — усвідомлення проблеми, другий — розроблення заходів, які відвернуть цю небезпеку від України. Для політиків більшості країн світу загальновідома теза: мова — найголовніший будівничий держави і нації. Сьогодні ті, хто глибоко знайомиться з цією проблемою, читають сучасних мислителів, філософів, бачать, що вони розглядають мову як дім буття нації. Є українська мова — є український дім буття, немає української мови — немає нашого дому, немає нашої держави. Тому боротися за мову треба як за життя кожної людини, за життя української нації.

Яку ж політику проводить режим Януковича в цій сфері? Насамперед Янукович відмовився від першості Конституції України, зокрема статті 10 щодо української як єдиної державної мови. Постійно чуємо риторику членів уряду, багатьох депутатів, які кажуть, що вихідним документом має бути Європейська хартія мов, а не Конституція України. Таку діяльність президента й уряду ми маємо однозначно кваліфікувати як замах на конституційний лад України. Їхня діяльність у цій сфері пов’язана з патологічним українофобством. Є ще один фактор, який не завжди помічають і враховують. Цією владою керує банальна помста за помаранчевий майдан, коли у них був великий переляк, якого не позбулися й сьогодні. Регіоналам намалювали таку

схему: українськомовні люди й навіть російськомовні, налаштовані демократично і проєвропейськи, не можуть бути електоральною базою ПР на нинішніх виборах і Януковича на президентських виборах 2015 року. Тому треба зменшити кількість українськомовних громадян, тоді підтримка нинішньої влади значно зросте.

Я зараз працюю у Рівненській області, зустрічаюся з сільськими мешканцями. Такої бідності, соціальної диференціації, байдужості влади до селян ніколи раніше не бачив і не можу інакше це пояснити як виконанням прямого завдання фізично знищити носіїв української мови, джерело української культури. Ми заявляємо, що не дозволимо цього зробити: маємо боротися за мову як за власне життя.

Мовна політика режиму Януковича виникла не просто на базі побутового розуміння призначення мови для зручності у спілкуванні. Це елемент російської спецоперації проти Української держави. Нинішня влада — інструмент у цій спецоперації. Ми чудово розуміємо, що Москва досі не може змиритися з незалежністю України, розглядає її не інакше як колонію. Необхідно організовано протидіяти цій спецоперації.

Нам треба усвідомити, що ніякого мовного закону з правової точки зору не існує. Це фікція. Тому що він не був офіційно внесений до другого читання, а депутатів позбавили права законодавчої ініціативи (було близько 2 000 поправок, із них 181 — моя, жодну з яких не розглядали).

Хочу привернути Вашу увагу

до подальших кроків режиму Януковича. Цей закон лише прелюдія, лише тестування суспільної свідомості. Режим перевіряє, чи здатні українці зорганізуватися й дати відсіч, чи діятимуть за принципом “моя хата скраю” або “якось воно буде”. Це лише перший елемент плану, пов’язаного з діяльністю так званої Конституційної комісії. Ця комісія, яку створив Янукович, — технологія ухвалення нової Конституції, спецоперація до зміни суті Української держави. Наша держава — національного типу, заснована на українських звичаях, у річці європейської традиції. Думаю, що ця комісія працює над новою редакцією, де не буде багатьох засадничих речей: державної української мови, символи, буде подвійне громадянство, федеративний устрій. Операція тільки розгортається, і ми на самому початку маємо ревізувати цю Конституційну асамблею. Установча функція нашої держави відбулася. 1991 року не тільки депутати, а й громадяни проголосували за незалежність і створення Української держави.

Я думаю, що якщо в парламенті Януковичу не вдасться зібрати 300 голосів, то влада піде на те, щоб розширити статус Конституційної асамблеї як довідного органу при президенті до представницького органу, винести цю нову Конституцію на референдум, відповідно “попрацюють” — і вона буде ухвалена. Ми повинні рішуче виступити проти цього задуму.

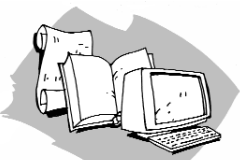
Хочу наголосити, що лідери опозиційних партій не склали іспит у захисті української мови.

Те, що був згорнутий мовний майдан біля Українського дому, — велика стратегічна помилка. Опозиційні політики нав’язали громадськості думку, що мовна війна — лише проміжна, мовляв, ось ми виграємо у Януковича битву на парламентських виборах і тоді все виправимо. Коли йдеться про буття нації, так чинити не можна.

Пропоную від нашого Форуму вимагати скасування закону Ківалова—Колесніченка; вимагати ухвалення закону про державний статус української мови; інформувати представників національних меншин, що їх учергове використали у боротьбі проти української мови; заявити, що не обиратимемо в парламент тих, хто голосував за мовний закон і в кого в програмі немає положення про захист української мови.

Перший бій сьогодні — це бій за Верховну Раду. Багато що вирішуватиметься на мажоритарних округах, тому треба бути пильними, добре розібратися, хто є хто, активно доносити до людей нашу позицію. Тоді перемога за нами.

«В сем’ї вольній, новій»

У Верхньодніпровську, що на Дніпропетровщині, урочисто відкрито пам’ятник Тарасові Шевченку, ініціатором якого стала “Просвіта”. До цієї справді історичної події просвітяни пройшли тернистий шлях. Адже кошти на пам’ятник Кобзареві почали збирати ще років із десять тому. Особливо ця робота пожвавилася, коли верхньодніпровську “Просвіту” очолила Валентина Новодон. Протягом довгих років вона плідно працювала заради мрії свого життя — пам’ятника Тарасу Шевченку.

Тим, що така знаменна подія, попри численні труднощі, відбулася, просвітяни завдячують народ-

ному депутату України Сергієві Глазунову, який допоміг довести ініціативу просвітян до втілення у життя.

В урочистій церемонії з нагоди відкриття пам’ятника також узяли участь голови верхньодніпровських районних державної адміністрації та ради Микола Цебенко, Володимир Гарам, міський голова Верхньодніпровська Геннадій Лебідь, голова Дніпропетровського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Сергій Довгаль.

— Таке свято стало можливим завдяки консолідації влади і громадськості. Саме громадськість, просвітяни виступили з такою ініціативою і пройшли з нею непростий

шлях. А влада допомогла довести цей задум до логічного завершення. Верхньодніпровськ продемонстрував те, чого так не вистачає нинішній Україні, — консолідацію влади і громадськості, результатом якої став пам’ятник Кобзареві, — зазначив у своєму вітальному слові Сергій Довгаль.

Цього дня біля скульптури Тараса Шевченка відбувся

мітинг національно-демократичних сил краю, на якому також звернувся до присутніх Сергій Довгаль. Як наголошували виступаючі, саме тут вони відтепер будуть зустрічатися постійно і звіряти по Кобзареві свої дії і вчинки. Адже досі на центральному проспекті Верхньодніпровська було тільки два пам’ятники — Леніну та Щербицькому. Тепер між ними постав Кобзар. Як підкреслив Сергій Довгаль, це символічно, адже відтепер у Верхньодніпровська починається новий відлік часу.

На знімках: під час урочистої церемонії з вітальним словом до присутніх звертається Сергій Довгаль.

Вл. інф.

Лауреати Фонду Тараса Шевченка 2012 р.

Людмила КРАСИЦЬКА, правнучка Т. Шевченка по сестрі Катерині, Голова фонду

Лауреатами премії Міжнародного культурно-наукового фонду Тараса Шевченка “В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля” 2012 року стали: **Віктор Жадько** (м. Київ) — відомий письменник із Черкащини (із села Іваньки Маньківського району), журналіст, некрополезнавець, лауреат багатьох премій, доктор філософських наук, професор, автор численних наукових і художніх книг, упорядник Універсальної енциклопедії “Черкащина”, пошуковець у галузі шевченкознавства, меценат — премію присуджено за багаторічну пошукову краєзнавчу та просвітницьку працю на ниві української культури, розвідку та поширення матеріалів про Т. Шевченка в Україні і за кордоном, нових книжок і знахідок із життя та творчості Тараса Шевченка; **Михайло Конончук** (м. Київ) — член Національної спілки журналістів України, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка, літературознавець, видавець, меценат, популяризатор української культури й літератури в Україні та за її межами; **Тетяна Конончук** (Київ) — член Національної спілки письменників України, завідувач кафедри української філології та культурології Академії адвокатури України, літературознавець, літературний критик, перекладач, культуролог, видавець, дослідник трагедії Голодомору в Україні, просвітянка — премію присуджено за спільну багаторічну подвижницьку просвітницьку працю на ниві української культури, активну національну спрямованість у видавничій діяльності, системну роботу з

прищеплення молоді інтересу до української історії та культури; **Михайло Мачока** (Румунія) — відомий діяч української діаспори, заступник голови Союзу українців повіту Сату Маре, ініціатор встановлення в містах Румунії пам’ятників Тарасу Шевченку. Премію присуджено за плідну подвижницьку працю на ниві української культури, вагомий внесок у зміцнення культурних та ділових зв’язків між Україною і Румунією й у справу збереження етнічної, мовної, культурної і релігійної свідомості громадян Румунії, які належать до української меншини.

Вручення премії відбулося на Тарасовій горі в Каневі на могилі Кобзаря.

Літературна премія в галузі критики імені О. І. Білецького

1. Літературна премія в галузі критики ім. О. І. Білецького (заснована 1972 року, із 1986 р. носить ім’я О. Білецького) є премією Спілки письменників України та Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України і покликана сприяти розвитку української літературної критики, посиленню її активності в дослідженні й висвітленні сучасного літературного процесу, його тенденцій, явищ і постатей.

2. Премія присуджується щорічно за кращі праці різних жанрів у галузі літературної критики.

3. Пропозиції щодо присудження літературно-критичної премії вносять, як правило, редакції (редаколегії) літературних, літературо-

знавчих газет і журналів, інтернет-видань і культурологічних і громадсько-політичних часописів і тижневиків, які мають постійні розділи або рубрики літературної критики.

4. Редакції (редаколегії) відбирають кандидатури номінантів на основі річного (від 1.X. попереднього року до 1.X. поточного року) доробку свого видання і подають клопотання до 10 жовтня поточного року (разом із короткою довідкою-характеристикою критика та його доробку, зокрема за останній рік).

5. Журі премії (голова журі — академік НАН України В. Г. Дончик) обговорює подані кандидатури і таємним голосуванням обирає переможця.

6. Особі, якій присуджується Премія, вручається диплом та грошова винагорода.

7. Вручення Премії відбувається (1.XI — день народження О. Білецького) у перші дні листопада почергово в Спілці письменників України та Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ в присутності літературознавців, письменників, представників ЗМІ.

Переможець виголошує коротку доповідь з актуального, на його погляд, питання сучасного літературного процесу.

8. Інформація про присудження Премії публікується в літературних, громадсько-політичних виданнях та в Інтернеті на відповідних сайтах.

9. До складу журі літературно-критичної премії в кількості 9 осіб входять лише критики й літературознавці, відзначені премією імені О. І. Білецького.

10. Положення про літературну премію ім. О. І. Білецького, ухвалили журі Премії затверджують Президія НСПУ та Вчена рада Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ.

Адреса для подань: Шпиталь Анатолій Григорович, секретар журі Премії ім. О. І. Білецького, Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України, вул. Грушевського, 4, Київ, 01001.

Національний науково-дослідний інститут українознавства та всесвітньої історії

Шановні колеги!

Запрошуємо Вас до участі у Міжнародному круглому столі **“Проблеми культури в українознавстві. Традиції та сучасні тенденції розвитку”**, що відбувається у Національному науково-дослідному інституті українознавства та всесвітньої історії **8—9 листопада 2012 р.**

На круглому столі передбачено обговорення широкого спектра проблем, пов’язаних із минулим і майбутнім української культури, зокрема:

— Розвиток культури України в часі й просторі;

— Трансформація української культури в умовах прискореної урбанізації;

— Культура повсякдення пострадянського суспільства;

— Відображення української культури в ЗМІ.

Заявку на участь у роботі круглого столу (назва теми, резюме, ключові слова (укр., англ., рос. мовами); прізвище, ім’я, по батькові, місце роботи, науковий ступінь, вчене звання, домашня адреса, № тел., e-mail) просимо надсилати до **15 жовтня 2012 р.**, за адресою 01135, м. Київ, вул. Ісаакяна, 18, Оргкомітету Міжнародного круглого столу, або електронною поштою **ukrkultura@ukr.net**. Контактний телефон (044)236-01-28 (відділ культурологічних досліджень).

Матеріали круглого столу будуть надруковані у збірнику наукових праць. Просимо дотримуватися вимог до оформлення статей журналу “Українознавство”.

Оргкомітет

Вірна донька України

Просвітяни Луганщини щиро поділяють біль рідних і близьких Ніни Іванівни ПОКРИШКИ — непересячного педагога, творчої, працюючої нашої землячки, яка все життя віддала на благо української землі, утверджуючи рідну мову, плекаючи традиції та звичаї нашого народу, щодня відстоюючи незалежність своєї Батьківщини.

Маючи непогамовну енергію, вона й цього літа, хоч і перебувала у відпустці, та віднайшла час для поїздки на нараду Союзу українок України до Києва, де вирішувалися важливі питання стипендійної допомоги українським дітям. Побувала вона й на святі Маковея в Біловодському районі, водночас побачившись зі своїми родичами.

Ніна Іванівна мала особливий високий голос, любила співати в колі друзів, у церкві. І вона відспівала свою лебедину пісню, коли цього року на День незалежності взяла участь у “Співочому святковому колі”, до якого залучила багатьох союзниць і просвітянок, перед тим упродовж півмісяця проводячи з ними репетиції й визначаючи пісенний репертуар.

Ніна Покришка, яка впродовж багатьох років очолювала Контрольно-ревізійну інспекцію обласного об’єднання “Просвіти”, організувала і здійснила чимало інших вагомих просвітянських справ. Однією з таких, що останніми роками найбільше запам’яталася інтелігенції Східного краю, була виставка робіт луганського художника, автора багатьох полотен на козацьку тематику Віктора Мінаєва-Романовського, розгорнута в просвітянському Українсько-канадському центрі “Відродження” перед святом Покрови 2010 року. Також Ніна Іванівна стала ініціатором і організатором зустрічей луганської патріотичної громади з відомим просвітянином, колишнім директором дитячого видавництва “Веселка”, лауреатом Національної премії України імені Тараса Шевченка Яремою Гояном.

Союз українок, Луганське обласне просвітянське об’єднання та споріднені з ними організації втратили одну з визначних і незамінних трудівниць, ревну християнку й вірну доньку Батьківщини, яку вона любила понад усе. Пам’ятатимемо та згадуватимемо добрим словом нашу щирю подругу та її діла на славу всієї України та її народу.

У пам’ять про нашу подругу-союзницю “Просвіта” й Союз українок започатковують курси українознавства для дорослих земляків-луганців, значну роботу з організації яких виконала Ніна Покришка. Пам’ять про вірну подругу назавжди залишиться в наших серцях.

Луганський відділ Союзу українок України, Луганське обласне об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка

Щоденники Довженка повертаються в Україну

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

Активну участь у роботі над підготовкою щоденників до видання взяв голова Національної спілки кінематографістів України Сергій Тримбач. Ось що він сказав на прес-конференції:

— Цей щоденник у майбутньому увійде до першого повного видання творів Олександра Довженка, а з урахуванням нинішніх технологій зібрання міститиме й фільми видатного режисера.

Мені було цікаво працювати над виданням із високопрофесійними фахівцями Державного архіву літератури і мистецтв Російської Федерації, які мають великий досвід видання важливих праць.

У чому особливість нинішнього видання? Досі тексти щоденника виходили українською або російською мовами, без посилання на оригінал. А він мав різний вигляд. Тут ми побачимо, як це писав Довженко. Більша частина тексту українською мовою, ці записи друкуються із перекладом російською. Менша частина в оригіналі була написана російською мовою, це друкуємо без перекладу.

Як відомо, вперше “Щоденники” Довженка були опубліковані у 1960-ті роки в 5-томному українському виданні, а згодом у 4-томному російському. Окремо виділялися власне щоденник і записні книжки Довженка.

Скільки текстів “Щоденників” досі не публікували? Близько 20 %. Це записи 50-х років, коли автор приїздив до Нової Каховки. Після важких для нього перипетій довкола “України у вогні” він ніби відроджувався до творчості. Він бовів за Україну, національним пророком якої себе відчував. І Україна для нього теж була не лише реальністю, а й фантазією, ідеальним світом, який створили Шевченко, Го-

У столичній агенції Укрінформ відбулася прес-конференція керівників державних архівних служб України і Росії з приводу завершення підготовки до друку повного видання “Щоденників” Олександра Довженка. Перед журналістами виступили голова Державної архівної служби України Ольга Гінзбург і керівник Федерального архівного агентства Російської Федерації Андрій Артізов. Вони повідомили, що вперше “Щоденники” Довженка буде видано без будь-яких купюр, архівісти зробили свою справу, і зараз книга у виробництві в харківському видавництві “Фоліо”. До кінця цього року видання обсягом майже тисячу сторінок з ілюстраціями побачить світ.

голь, він, Довженко. Україна — як мрія, якої він прагнув. Тому тим важливіша публікація цих сокровених записів Довженка, які показують, як він мучився, мріяв.

Генеральний директор видавництва “Фоліо” Олександр Красовицький почав із того, як продаються зараз книги Довженка:

— Їх не так багато на книжковому ринку, але за рейтингом електронних книг видавництва “Фоліо” Довженко другий рік поспіль на першому місці. І щодо друкованих книг, то регулярно видаємо додаткові накладі. Творчість такого письменника, як і Гоголя, Булгакова, Шевченка, є об’єктом дослідження вчених обох країн, і Росії, і України. Наше видавництво цікавлять особистості, яких можна назвати національними героями. Довженко, безумовно, є таким, і сам факт, що вперше щоденники підготовлені в первісному вигляді і що за 50 років вони не стали менш актуальними,

говорить сам за себе. Оскільки кінотворчість Довженка давно увійшла в скарбницю світової культури, гадаю, велика ймовірність перекладу цієї книги іншими мовами. У нас уже є добрий досвід співпраці з російськими архівними службами. Сподіваємося і на спільну співпрацю, нові публікації до 200-річчя з дня народження Шевченка.

На прес-конференції було озвучено ще одну гарну новину. Україна отримала від Федерального архівного агентства Росії копію фільму “Зачарована Десна”, знятого 1964 року за знаменитою повістю Довженка його дружиною Юлією Солнцевою.

У прес-конференції взяла участь і директор Державного архіву літератури і мистецтв Російської Федерації Тетяна Горьєва. Саме в цьому величезному архіві зберігається, зокрема, і архів Олександра Довженка, що його передали туди спадкоємці. Тут і його “Щоденники”, над виданням яких працю-

вали російські та українські архівісти. Ось як відповіла Т. Горьєва на запитання: що такого було у тих текстах щоденників Довженка, які не друкувалися цілих півстоліття?

— Кожен спадкоємець якщо й видає за життя якісь передані йому архіви, намагається все ж вносити в них певні купюри, щоб якісь найбільш інтимні, чуттєві фрагменти не потрапляли в друк. Так, наприклад, вчинила дочка Марини Цветаєвої Аріадна Ефрон, котра засекретила архів своєї матері до 2000-го року. Вона передала нам архів 1974-го, за рік до своєї смерті, і сказала, що хоче, щоб перш ніж стали доступними ці записи її матері, до читача повністю дійшла творчість поетеси. І коли ми нарішті почали видавати цей архів, зрозуміли всю правильність такого рішення дочки поетеси. Подібне з архівом Ольги Берггольц, який ми лише зараз повністю готуємо до друку. Це величезний архів, що-

денники, які письменниця вела десяти років, усе, крім того, що зникло при її арешті. Іде чимало дискусій: чи публікувати подібні матеріали? Але наш підхід такий: ми публікуємо все повністю.

Щодо архіву Довженка. Ми зберігаємо в архіві і його листування, зокрема й особисте, з жінками, близькими його серцю. Ця частина архіву була закрита. Але Довженко взагалі довіряв паперу найсокровенніші свої думки, без самоцензури, і ці записи іноді обпалюють, буває, й жорсткістю до близьких людей. Але таке теж треба розуміти. Це художник, людина чутлива. Довженко багато пережив під час війни, стан його часом був дуже тяжким. Але все це — документи епохи, і вони цінні для нас. І для молодого покоління, яке мало б зрозуміти, якою була та епоха.

Керівник Федерального архівного агентства Російської Федерації Андрій Артізов додав:

— Я прочитав усі ці тексти. Добре знаю ту епоху, але для мене було відкриттям, як Довженко одразу після Ялтинської конференції глав держав антигітлерівської коаліції — Сталіна, Рузвельта і Черчіля 1945 року відреагував на парадну реляцію в пресі про цю подію. Він абсолютно пророче передбачив, що трапиться з цією коаліцією після війни, як буде змінюватися світ. Він не був політиком, у нього не було інформації від дипломатів, спецслужб, але у нього було чуття художнього прозріння.

Отож чекаємо на швидкий вихід друком цього унікального видання. А щойно отриманий фільм “Зачарована Десна” переданий до Центрального державного кінофотоархіву України і нині він доступний дослідникам. Керівництво Державної архівної служби і Спілки кінематографістів звертається до українських телеканалів із пропозицією показати цей фільм українським глядачам.

«Благодійні внески» на Андріївському узвозі...

Уляна ВОЛІКОВСЬКА

В УНІАН відбулася прес-конференція на тему “Митці та підприємці вимагають від міської влади Києва переглянути розпорядження № 850 від 23 травня “Про організацію діючої виставки-ярмарку на Андріївському узвозі”. Учасники прес-конференції виступають проти цього розпорядження і визнають незаконним призначення органу самоорганізації населення “Вуличний комітет “Андріївський узвіз”. Замість того, щоб сплачувати внески до міського бюджету, вся торгівля на Андріївському узвозі здійснюється за пропозиціями органу самоорганізації населення ВК “Андріївський узвіз”. Віктор Хаматов, який очолює комітет і має на Андріївському узвозі Центр сучасного мистецтва “Со-віарт”, вимагає “благодійних внесків” у фонд, контрольований ним же. Він ставить ці внески умовою для здійснення діяльності на Андріївському узвозі. Підприємцям, які відмовляються це робити, погрожують, що їхні місця віддадуть іншим особам. Обурені люди неодноразово зверталися з офіційними заявами в усі можливі установи Києва, від яких — банальний відпис. Вимога у

підприємців і митців одна: перевести питання у правову площину, щоб співпрацювати не з приватною особою, а державою.

— У наш час тотальної комерціалізації мистецтва унікальний куточок міста також стає приватним. Мистецтво має належати народу, і ті люди, які сьогодні представляють різнопланові жанрові роботи, потребують допомоги держави. Влада повинна прислухатися до митців, які працюють на Андріївському узвозі. А документ № 850 обмежує права художника, його свободу на те, щоб працювати, отримувати гроші й годувати сім’ю. Якщо є комерціалізація, то вона має йти саме через підприємців і художників, які дозволяють свої роботи продавати чи дарувати, а не обмежувати права митців, яким виділяють метр на метр... Я за те, щоб лист, який сьогодні запропонував Роман Солодкий, президент ГО “Громадянський Корпус”, дійшов до голови КМДА і він звернув увагу на те, що сьогодні говорять підприємці і митці міста, — каже Валерій Неведров, театральний режисер, народний артист України. А Віктор Кузьмінський, кандидат у народні депутати України, вважає: якщо влада прислухатиметься до

митців і підприємців, то колись Андріївський узвіз стане великою туристичною мешкою, куди потягнеться весь світ. Олександр Бригинець, депутат Київради, голова постійної комісії з питань культури та туризму, також проти хаматовських варіантів ведення господарства на Андріївському узвозі.

Сергій Вашук, приватний підприємець, громадський активіст від ініціативи митців і підприємців Андріївського узвозу, розповів, що Хаматов усіх підприємців змушує сплачувати благодійний внесок на його рахунок, щоб проводити свою комерційну діяльність. Це розпорядження спонукає людей закривати свою підприємницьку діяльність, оскільки вона не потрібна. Усі підприємці Андріївського узвозу за законом мають сплачувати податки державі, а не фонду, який не має на це юридичних підстав. Адже якщо питання залежить від однієї людини, то вона законно чи незаконно братиме хабарі.

Віктор Кобилянський, головний юрист ГО “Громадянський Корпус”, даючи правову оцінку розпорядженню № 850, наголосив:

— Хочу звернути увагу на певні сумніви взагалі у легітимності

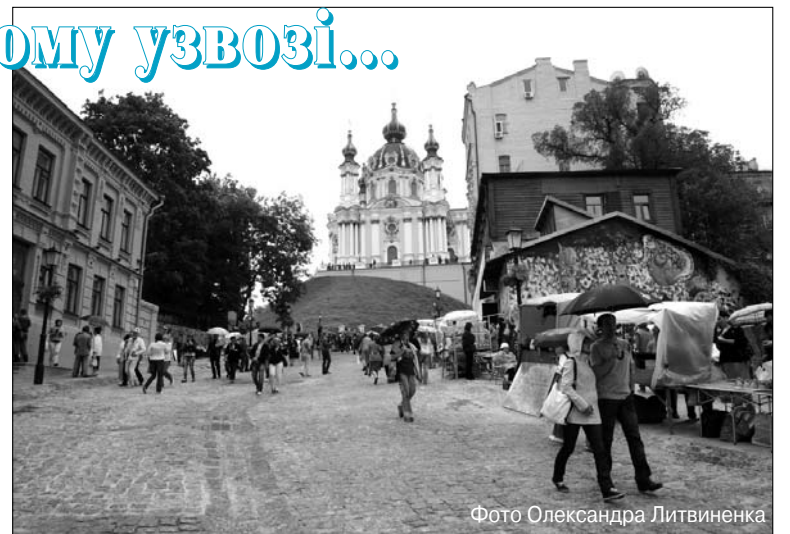

Фото Олександра Литвиненка

діяльності Органу самоорганізації населення ВК “Андріївський узвіз”. Вуличні комітети можуть створюватися тільки в місцях індивідуальної забудови, Андріївський узвіз до таких не належить. ВК “Андріївський узвіз” на чолі з паном Хаматовим — це певний посередник між владою і підприємцями і митцями, який має на меті елементарне брутальне заробляння грошей. Умовою для здійснення підприємницької діяльності на Андріївському узвозі пан Хаматов називає “благодійність”. Зрозуміло, що це узаконене хабарництво. Не внесете “благодійний внесок” — не отримаєте можливості працювати на Андріївському узвозі. Це корупційна

схема. Треба дорікнути митцям і підприємцям, які працюють на Андріївському узвозі, що значна частина з них пішла на умови Хаматова, виходячи з того, що їм недорого сплачувати 100 грн на місяць. Але вже йшлося, що розмір внесків підвищуватиметься і натомість підприємці не отримають нічого, крім обіцянки захисту цим “Вуличним комітетом”. Ми пропонуємо міській владі це розпорядження скасувати. Складається враження, що у цього комітету є потужні лобісти, які використовують і ЗМІ у своїх цілях, які висвітлюють неправдиву інформацію про ВК “Андріївський узвіз”, зокрема у “Вечірньому Києві”.

“Якщо на сцені не буде якихось чудесних, цікавих і духовних речей, то вона так і залишиться порожньою”.

Чистий серцем Пам'яті Богдана Ступки

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
Генеральний директор Національного культурного центру України в Москві, доктор історичних наук, лауреат Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка

Продовження.

Початок у ч. 35, 36, 37, 38, 39 за 2012 р.

2012: тростина та крила

19 березня — у день Богдана! — Богдан Ступка вперше за більш ніж два місяці прийшов у рідний театр. Але ж і привід який — відкриття Камерної сцени, на яке в Театрі ім. Івана Франка очікували... майже чверть століття. Богдан Сильвестрович був у розкішному смокінгу та витонченому метелику — статечний, зосереджений. Трохи блідий, але рум'янець почав з'являтися відразу, як тільки він, вийшовши з автомобіля біля службового входу, почав сипати анекдотами...

Відкриття проходило урочисто й на високому рівні, бо тільки за участю державних мужів усе-таки вдалося втілити у життя мрію Данченка й Ступки.

На вході гостей і глядачів зустрічав духовий оркестр. Аякже! Серед гостей — Прем'єр-міністр Микола Азаров, радник Президента України Ганна Герман, міністр культури Михайло Кулиняк, заступник міністра культури Тимофій Кохан та багато шанованих у державі митців, які не змогли оминати таку чудову святкову нагоду.

Розпочалося все з освячення сцени, аби працювалося “з Богом”. І першим, хто привітав публіку, був художній керівник театру, народний артист України, Герой України Богдан Ступка.

— *Я дуже вибачаюсь, але не піднімаюся на сцену. Думаю, що ви мене бачите й чуєте. Сьогодні велика подія для нашого театру, для франківців, для глядача не тільки київського, а й українського та всесвітнього, бо переконаний, що до цього залу приходитимуть глядачі з усього світу.*

Нарешті наш договір, який тривав 23 роки, закінчено. Були різні сили — і позитивні, й негативні, які є в кожному діянні і в кожній праці. Хтось цього хотів, хтось не хотів, хтось мріяв мати вічне будівництво “комунізму”, розраховуючи на свіжу копійку (самі це прекрасно розумієте). Але попри все, у нас сьогодні свято. Ця сцена — наше дитя. Особливо переживав за будівництво протягом останніх десяти років, коли був міністром культури, а потім художнім керівником театру. Я був не таким, як-то кажуть, чиновницьким чиновником, бо багато чого не знав, а тому мені чимало не вдалося зробити на посаді міністра. Проте Камерна сцена не давала спокою, хвилювався, шукав шляхи розв'язання проблеми, і ось позаминулого року прийшов до Миколи Яновича Азарова. Він мене дуже гарно зустрів, вислухав і відразу зрозумів: викликав міністра фінан-

сів Федора Ярошенка: “У листопаді 2011 року хочу бути на Малій сцені Театру Франка”.

Микола Яновичу, я дуже вибачаюсь, що ми не зробили відкриття цієї сцени в листопаді. До того часу будівництво було вже практично закінчено, але цю подію хотіли приурочити до 75-річчя видатного українського режисера Сергія Володимировича Данченка, а це 17 березня. Камерну сцену ми назвали його іменем.

Дозвольте мені від імені присутніх у цьому залі, від імені представників української театральної культури та всієї інтелігенції подякувати Миколі Азарову за те, що він зробив такий чудесний подарунок усім нам.

Звичайно, будинок є будинок, сцена є сцена, але якщо на цій сцені не буде якихось чудесних, цікавих і духовних речей, то вона так і залишиться порожньою. Обіцяю, що насичуватимемо її духовно: у пла-

Б. Ступка відкриває Камерну сцену ім. Сергія Данченка. 19 березня 2012 року. Фото Ассоль Овсянникової

нах Василь Стефаник, Федір Достоевський, Антон Чехов, Леся Українка... Сьогодні ви побачите виставу “Увертюра до побачення”, яку поставив заслужений діяч мистецтв України Андрій Приходько за новелою Івана Франка “Сойчине крило”. Це цікавий режисер, учень видатного російського режисера Петра Фоменка.

На глядача чекає великий і змістовний репертуар. На цій сцені експериментуватимемо. Якщо для вас це буде занадто складно, не лякайтесь, бо експерименти — двигун економіки, творчості й нашого життя загалом.

Камерна сцена на 170 місць (за наявності “Театру в фойє”) надасть можливість не тільки додатково “завантажити” творчою й цікавою роботою всіх акторів франківської трупі, а й дозволить продовжувати творчі сміливі експерименти.

Ведучий урочистостей народний артист України Олексій Богданович надав слово Миколі Азарову, який вручив почесні грамоти Кабінету Міністрів України працівникам театру та подячні грамоти Прем'єр-міністра тим, хто допомагав завершити будівництво Камерної сцени.

Потім глядачі подивилися виставу “Увертюра до побачення” за участю народного артиста України Остапа Ступки й актриси Наталії Корпан. Богдан Сильвестрович сидів у першому ряду між Ганною Герман і Михайлом Кулиняком і здавався незворушним... Але ж я знаю, як переживає він, коли на сцені його син Остап.

Наступного дня Ступка запросив мене в театр, і я чекав його біля службового входу. Він з'явився імпозантний, обвіяний дорогими парфумами, в елегантному, трохи нижче колін, сірому пальті з благородної тканини, у світло-голубих джинсах, модному кашне й фантастичному капелюсі в тон саме цього виходу Ступки в світ.

Я тоді згадав його розповіді про безкінечні перевдягання Бодика в Куликові, коли він малим вискакував із хати на вулицю, щоб мавпувати перехожих, і задумливе мамине запитання: “Що з тебе буде? Любиш перевдягатися, наче дівка...” Та чи й запитувала вона насправді? Може, то була мудра риторика, і Марія Григорівна здогадувалася чи навіть знала, що син виросте красивим, поважним, порядним чоловіком, як вона й хотіла. Хіба не про те саме мріяв Сильвестр Дмитрович, коли вчив Бодю красиво вдягатися й гечно поводитися з капелюхом.

Щодо парфумів, то через кілька хвилин, як ми зайшли в Ступчин кабінет, туди заглянула в справі жінка з якогось театрального цеху: “Богдане Сильвестровичу, я за Вашими парфумами почула, що Ви вже в театрі...” Що за парфуми? “Егоїст” знаменитої французької марки “Шанель”.

25 березня — 45 років шлюбу Богдана Сильвестровича з Ларисою Семенівною.

Ні він, ні я не знали, як називається ця весільна річниця. Ступка заявив: “Мені відомі лише срібне та золоте весілля. Перше було давно, а до золотого ще дожити треба”. Дізнався, що 45 літ — це сапфірове весілля. “Треба сапфір купувати, — гмикнув Богдан Сильвестрович. — Чи серезжи, чи колье?”

Сказав, що того дня виповнилося 70 років його давньому львівському товаришеві Юрію Брилинському, який позавчора виступав у нього на Камерній сцені з моновиставою “Давня мелодія” за новелами Василя Стефаника, а вчора там пройшла прем'єра інсценізації оповідання Федора Достоевського “Сон смішної людини”, яку зробив франківець Петро Панчук. Зала нової сцени була заповненою вщерть.

29 березня Богдан Сильвестрович був у театрі, зокрема на репетиції вистави “Перехресні стежки”.

31 березня з величезною гіркою сказав про стан свого здоров'я: “Я кволий і хворий, Володенько...” Та він працював, читав. Скажімо, 1 квітня Ступка розповідав мені про збірник статей “Сила м'якого знака”, опубліко-

Б. Ступка прибув на відкриття Камерної сцени ім. Сергія Данченка. 19 березня 2012 року. Фото Ассоль Овсянникової

ваних у газеті “День”, виданий за редакцією головного редактора газети Лариси Івшиної: “Дуже цікаво. Зовсім не те, чого нас учили”.

Увечері 7 квітня зателефонував Ступці й запитав, як справи. “Сиджу розстроєний”, — відповів він. “Що трапилося?” — сполошився я. “Київське “Динамо” прогало донецькому “Шахтарю”. Два—нуль...” І почав у подробицях розповідати про турнірну таблицю й про те, як багато втратили кияни, бо могли відігратися та стати одноосібним лідером. Я нагадав Богдану Сильвестровичу, що колись на питання про улюблену футбольну команду він відповів мені, що раніше це було “Динамо” (Київ), а тепер — “Шахтар” (Донецьк). “Але ж я казав, що зберігаю давню віру в динамівців, — справедливо зауважив Ступка. — Коли грають ці дві команди, вболіваю за “Динамо”.

3 понеділка — 9 квітня — Ступка був у Феофанії. Телефонуючи йому кілька разів на день, не завжди потрапляв у зручний для нього час, але Богдан Сильвестрович реагував толерантно. Пам'ятаю, 12 квітня відразу запитав: “Я Вас не розбудив?” А він: “Ні, ні, я тільки засинаю...” Іншого разу делікатно сказав: “Та ні, я лише трошки дрімаю...” Або: “Та я так, у напівдрімоті...”

16 квітня — Міжнародний день голосу. Звичайно, мало кому відомий. Зателефонував Богдану Сильвестровичу, привітав. Він каже: “І тебе також!” — “А чи знаєте, з яким днем я Вас вітаю?” — “Сьогодні обливаний понеділок. Знаєш, як у Ліни Костенко? “Дош полив, і день такий полив'яний...” Коли сказав про Міжнародний день голосу, він відреагував: “Та ти що?!” Взагалі цей день було започатковано для привернення уваги людей до фізіологічного стану їхнього голосу, роз'яснення шкідливих для нього звичок, правил його гігієни. Втім, саме це насамперед і стосується людей культури — вокалістів, солістів, лекторів, артистів.

Запитав у Ступки:

— Голос — це вкрай важливо? — *Насамперед голос! Театр — це актор і голос!*

— Голос має бути заворужуючим, енергетичним?

— *Голос має звучати з глибини душі, наповнюватися нею.*

4 травня відвідав Ступку у Феофанії. Поки ми розмовляли, Ступці зателефонувала Лариса Кадирова, яка побувала на генеральній репетиції спектаклю “Перехресні стежки”. Захоплено говорила про гру Петра Панчука. Богдан Сильвестрович підтвердив, що Панчук дуже хороший артист, похвалив його в спектаклі “Сон смішної людини” на Камерній сцені. Нагадав і про те, що він сам грав роль Стальчука у фільмі Олега Бійми “Пастка” (1993) за “Перехресними стежками”. Запросив мене на прем'єру вистави 6 травня.

Потім Ступка говорив із Марією Матіос. Жартували. Скажімо, Ступка заявив, що ми в палаці з дівчатами веселимося, а Матіос запитала, чи є у нас стид... Богдан Сильвестрович відповів: “Я той стид поклав у ліжку і вкрив ковдрою”. — “О, цю відповідь ядесь використаю...”

Зауважив Богдану Сильвестровичу, що йому зателефонували дві видатні, талановиті жінки України. Він одразу відізвався: “Дуже талановиті! Красиві й талановиті, як Україна”.

Працювали більше години. Обговорили художнє оформлення обкладинки книги-біографії. Вирішили, що слово “Біографія” на ній буде написано Ступчиною рукою. Саме він запропонував світліну, яку хотів би бачити на обкладинці. Вона й прикрашає книгу: Ступка у символічному віці Христа — 33 роки... Таким він зіграв шекспірівського Річарда III в однойменній виставі Сергія Данченка та Валеру у фільмі Михайла Ульянова “Найостанніший день”...

Далі буде.

Микола ЦИМБАЛЮК

Напередодні здобуття Україною незалежності, в одному зі своїх інтерв'ю народний художник СРСР, член-кореспондент Академії мистецтв СРСР, Шевченківський лауреат Михайло Дерегус сказав: “Скільки тем винесла на світ перебудова! Скільки істинно народних трагедій висвітлила вона в нашій історії! Якщо молодий художник хоче вразити глядача, то хай не тратить полотно на експресію мальованих жавів, а візьме сюжет з чорних часів голоду 1933 року. І якщо він справжній художник, а не моральний пустоцвіт, то його серце здригнеться від страшної картини всенародного горя, коли на родючих землях України вимирали цілі села з милості “батька” Сталіна. Коли я писав картину про голод 33-го, думав, що ми, художники, маємо за громадянський обов'язок створити художній літопис-пам'ятник тим невинно убієнним землякам, які були принесені в жертву тирану. Дуже сподіваюся, що мене підтримають”.

Тоді ці слова впали, лунко вдарили у зблену душу Валерія Олександровича живою зерном. Не з книг чи кінофільмів, не зі шкільних уроків відфільтрованої совєтської історії пам'ятав він жахіття 33-го. Мільйонам українських дітей розповідали про нелюдську сторінку історії власної родини, їхнього села й усього народу живі свідки — батьки. Так було й у Валерія, якому мати, Марія Броніславівна Кобилянська-Франчук, 1918 року народження, мешканка села Зелена, що в Красилівському районі на Хмельниччині, часто переповідала:

“...Осінь 1932-го принесла багато бід... Ширяли, мов ті круки, по селах комуністи, активісти... Та потім прийшов той чорний 1933 рік...

Трагедія очима матері, сина і дітей

Нещодавно в Національному музеї “Меморіал пам'яті жертв голодоморів в Україні” відкрилася виставка “Пам'ять в ім'я майбутнього...” На ній було представлено 60 полотен (із 126-ти) з циклу “Розгойдані дзвони пам'яті”, створеного заслуженим художником України, лауреатом Національної премії України ім. Тараса Шевченка Валерієм ФРАНЧУКОМ упродовж сімнадцяти років. Крім нього у виставці взяли участь діти — юні митці, які через різні засоби образотворчого мистецтва представляють своє бачення трагедії Голодомору.

Фото Олександра Литвиненка

Забирали не тільки зерно, забирали всі харчові припаси в селян, навіть зварену їжу із горнят і тарілок. Боже борони, щоб було чути звуки працюючих жорен! Тоді приходили активісти, перевертали все догори дном, розвалювали піч і стіни у пошуках схованого клучка зерна. То були і чужинці, і свої, сільські...”

А потім — тепер уже всім відомо — триумф спланованої смерті. Вимирання цілих родин, сіл, райо-

нів... Голодомор, якому вжахнувся і який визнав майже весь світ. Увесь світ крім нащадків тих ідейних комуністів і незмінно імперської Москви, що навіть поставлені перед свідченнями живих і померлих, перед задокументованими і дивом вцілілими фактами, не визнають катування голодом цілого українського народу.

Безпосередньо побачити, почути про той страшний час змогли всі

відвідувачі виставки “Пам'ять в ім'я майбутнього...”. Валерій Франчук разом із дітьми, Марією і Михайлом, створили документальний фільм вражаючої морально-духовної сили. Вони відзняли живу розповідь 94-річної Марії Броніславівни, його мами і їхньої бабуні, створивши за допомогою кінокамери ще одну картину життя і страждання, духовної сили і людяності на тлі нелюдського рукотворного лиха. Важко передати словами глибину трагізму старенької жінки, коли вона кволим від прожитих літ голосом розповідає: “Цілими сім'ями вимерли. Сім'я Горбачуків: Петро, Микола, Марія, Настя, Катерина, мати Варвара, батько Остап. Сім'я Петлюків: Микола, Остап, Катерина. Сім'я Шевчуків (по вуличному Соловейові) — Талимій, Петро, Марія, дочка Соловейова, батько... На “Горі” сім'я Легкодуха Захара. На “Садихах” сім'я Капустинських: Семен, Настя, діти Юганка, Катерина, Микола. На “Селі”..., на “Кутку”...”

Не оминуло страшне лихо жодної родини, хати, хутора, села: одне і те ж, не оминаючи нікого...

Душа рветься на шматки, нестерпно важко слухати і дивитися на екран, де кожне слово оповідачки, продубльоване субтитрами, супроводжується прізвищами й іменами невинно убієнних, що пливуть-піднімаються вгору, ніби чисті душі до Всевишнього. Нам, сучасникам, важко усвідомити глибину

того пекельного злочину проти українського селянина, важко зрозуміти, а для художника, напевно, ще важче було висловити безмежжя людського горя пензлем. Але навіть після всього цього картини Валерія Франчука (“Жнива голоду” (2000 р.), “Реквієм” (2001—2004 рр.), “А душа співає!” (2007 р.), “Не стало людей, тільки душі” (1994—2003 р.) тощо), що переносять нас у ті важкі часи нашої історії, не пригнічують, у них не відчувається німа покора долі, немає фатальності буття. Сам він зізнається: “Я вірю в доброту людської душі, вірю в Бога, і, незважаючи на всі труднощі людського життя, намагаюся не втрачати цієї віри”.

Саме відлуння цих почуттів відомий художник хоче бачити у творчості молодих. Його сподівання виправдовуються. Так, наприклад, вихованці Державної спеціалізованої художньої школи-інтернату І—ІІІ ступенів “Колегіум мистецтв” із селища Опішня, що на Полтавщині, привезли свої гончарні роботи. Вирізняється одна колективна композиція: це стилізований колосок (символ хліба, родючості, життя), на якому гніздо з птахами (символ родини, продовження життя, світлого майбутнього).

У спілкуванні з великим мистецтвом, з болю, щирості і правди, з любов'ю до рідного народжується справжнє мистецтво. Хтозна, можливо, за якийсь час хто-небудь із вихованців Державної художньої середньої школи ім. Т. Г. Шевченка чи студентів Київського державного інституту декоративно-ужиткового мистецтва та дизайну, які також брали участь у відкритті виставки, запалить і свою свічу пам'яті в ім'я майбутнього...

Василь МАРУСИК

Фото автора

“Гречні г'азди і г'аздині, і г'аздівські діти!” — такі слова-звертання уже удвадцять звучать на відкритті фестивалів дійств у Карпатах.

На свято другої Пречистої Богородиці гори Карпатські вмивалися рясними прохолодними дощами, а вже наступної днини, у час рівнодення, ніби на замовлення музичних, співочих гуртів і всього святочного люду, засяяли під яскравим сонцем усі кольори Верховини — “світку ти наш”. Зеленіли смерекові плаї і скошені на пагорбах і схилах луки, жовтіли листям дерева по видолінках, весело шуміли потоки, а на горизонті, в далечині у бік полудневого світила, забілили сніги в Чорногорі. Усе це осіннє гуцульське диво явилось особливо у тутешніх мешканців та їхніх гостей, у велелюдді і дітей, і дорослих, в усьому розмаїтті пишних вишиванок, кептарів, крисань; усіх тих, хто прийшов чи приїхав на ювілейний XX Міжнародний гуцульський фестиваль і Восьмий з'їзд Всеукраїнського товариства “Гуцульщина”.

Святочне гуцульське диво у райцентрі Верховина (колишнє Жаб'є) — некоронований гуцульський столиці — знову повернулося на місце свого народження. Саме тут 21 рік тому зародився гуцульський фестивалівний рух. Ідею створення Товариства “Гуцульщина” і його головного свята приніс голова Гуцульського товариства у Великобританії Антін Ясельський. І відтоді головними дійовими особами стали творчі люди — письменники, художники, музиканти, співаки, танцюристи, народні майстри, особливо ті, що вічно завдячують своєму рідному краю, бо “не той гуцул, що погуцулювся, а той, що в горах родився”. Незмінний голова Всеукраїнського товариства “Гу-

Гуцульське диво

цульщина”, журналіст, редактор, а згодом голова Верховинської райради, Дмитро Ватаманюк згадує: “Ми мали за головну мету об'єднати творчі сили гуцулів в етнічних межах: у Галичині, на Буковині, на Закарпатті, а також за кордоном. Можете собі уявити: зібрався вперше оргкомітет, а тут — московське ГКЧП! Та проголошення Незалежності України додало нам сили. Того ж 1991 року, 27 вересня, у день Воздвиження Чесного Хреста, трембітарі й троїсті музики сповістили, що в селах Верховинщини розпочинається триденний фестиваль “Струни Черемоша”. Кращі фольклорні колективи Верховинського і Косівського районів, до яких приєдналися буковинці й закарпатці, демонстрували свої таланти. А у селі Красник відбулася перша науково-практична конференція “Народні традиції в сучасному гуцульському фольклорі”. Науковці зі Львова та Івано-Франківська, поетеса Марія Влад із Києва, дослідники історії та мистецтва рідного краю, Антін Ясельський з Великобританії та Михайло Сеньків із США, місцеві краєзнавці поділилися з краєзянами власними творчими набутками в пізнанні гуцульського дива.

Відтоді Гуцульський фестиваль щороку мандрує горами, духовно об'єднує народні таланти, скликає додому десятки і сотні краян. Товариство “Гуцульщина” за 21 рік провело вже вісім своїх з'їздів. На щорічних науково-практичних конференціях науковці, освітяни, представники творчих спілок ведуть мову про духовну і матеріальну культуру, про економіку й екологію гірських районів. Кожен із фестивалів має свої особливості, зокрема щодо відкриття нових центрів культури

та освіти. Наприклад, у Верховині 1994 року відкрили стадіон “Черемош” із проведенням спортивних дійств. У Яремчі 1996 року відкрито пам'ятник борцям за волю України, у Рахові 1997 року фестиваль був приурочений 550-річчю міста, у Коломиї 2000-го відчинив двері Музей “Писанка”, у Верховині 2001-го — Музей кінофільму “Тіні забутих предків” режисера С. Параджанова, у селі Іспас Вишницького району 2003-го відкрито меморіальну дошку відомому землякові-художнику з Парижа Т. Вірсті на його батьківській оселі, у Путилі 2004-го пам'ятник гуцульському “Кобзареві” Юрію Федьковичу...

Нинішньої осені зеленими горами, між пляями, мов отари, кочували сивуваті хмарки, сонячний день був щедрий для всіх: учасників фестивалівної ходи понад 130 делегацій із гуцульського регіону, побратимів із Румунії, Сербії, Молдови, Польщі, Естонії, із гуцульських товариств Львова, Івано-

Франківська, Чернівців, Києва, Сум, Донецька та інших.

Центральною подією стало відкриття на майдані Шевченка величного пам'ятника на честь етнографічного центру Гуцульщини із афоризмом Івана Франка від 1884 року: “Ось Жаб'є, Гуцульська столица...”

Окремо варто відзначити, що стараннями райдержадміністрації, райради, а зокрема, Асоціації органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщини, відділення “Філія Гуцульщина” Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії і Всеукраїнського товариства “Гуцульщина” цьогорічна програма Міжнародної науково-практичної конференції викликала надзвичайний інтерес на пленарному та секційних засіданнях. Вона мала назву “Основні особливості соціально-економічного та культурно-духовного розвитку Гуцульського регіону в специфічних етнографічних, гірських ландшафтно-кліматичних

умовах в період сучасних глобалізаційних процесів: стан, проблеми, перспективи”. Серед основних доповідей найбільш проблемним був виступ директора ННДІ українознавства та всесвітньої історії, академіка Петра Кононенка “Роль державної мови і культури в системах виховання та освіти”.

В історії української культури Гуцульщина посідає особливе місце. У сусідньому з райцентром селі Криворівня сто років тому, 1912 року, в домі священика Олексія Волянського зустрічалися Іван Франко, Володимир Гнатюк, Антін Крушельницький із гостями з Великої України Михайлом Коцюбинським та Олександром Олесем. Тут неодноразово відпочивав Михайло Грушевський, а також часто бував засновник Гуцульського театру Гнат Хоткевич.

Нині артистичні багатства щороку відкриває Гуцульський фестиваль. Наступний відбудеться в Путилі у травні 2013 року.

Леонід ГОРЛАЧ: «Страшніша над усе погуба духа»

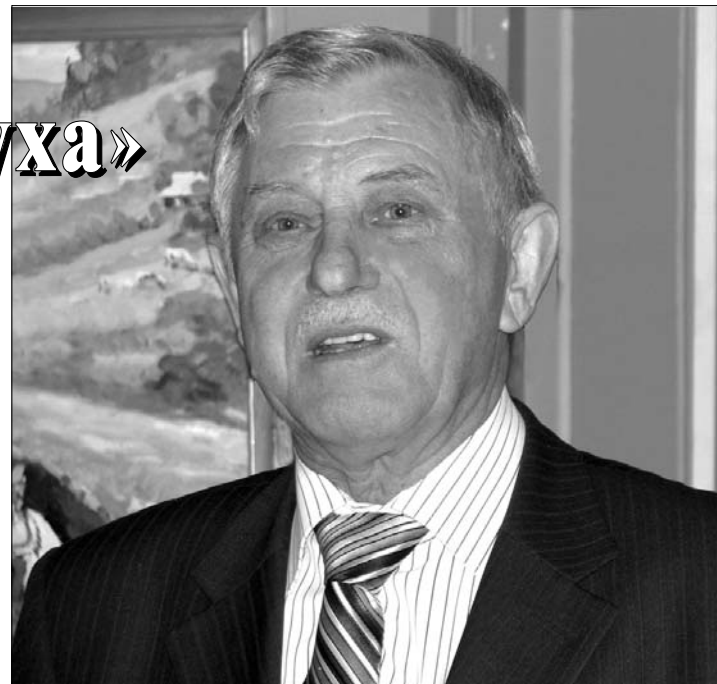
Є класики дуті, є забронзовілі і є... живі, тобто справжні (причому, класики вже за життя). Письменник Леонід Горлач навіть у когорті поетичних велетнів вирізняється, поєднуючи в собі тонкого лірика й доскіпливого дослідника-епіка (до речі, найсвіжіша новина: за віршовані історичні романи “Мамай” і “Мазепа” Горлач отримав премію ім. В. Свідзінського).

Майстер реалістичного письма, він видобуває зі звичайного слова найтонші семантичні відтінки, тобто послуговується симфонічними законами, а за цим — здатність відкривати у звичайному незвичайне, розкладати райдугу смислу на кольорові метафори.

За плечима в Леоніда Горлача десятки літ наполегливої роботи в літературі (його першу збірку “Сонце в зіницях” прихильно зустріли майстри слова, а серед них і незабутній Олесь Гончар, вона побачила світ 1965 року): в доробку близько п’ятдесяти книг поезії, прози, публіцистики та шість історичних романів у віршах!

Золота серцевина його творчості — соціально загострене відчуття того, що відбувається нині в Україні, історизм, активна громадянська позиція, беззастережне відстоювання інтересів народу, віра у його майбутнє і паралельно — тонка пейзажна й інтимна лірика.

Нова поетична книжка Леоніда Горлача — “Знак розбитого ярма” — і є квінтесенцією цієї тези. Вона вражає молодю потужністю м’язів думок і почуттів.

— Леоніде Никифоровичу, письменників називають сейсмографами суспільства, а Ви до того ж маєте колосальний досвід, прожили велике бурхливе життя, в яке вмістилося кілька “епох”: сталініщина, хрущовщина, брежнєвщина, незрозумілий період так званої незалежності. У чому полягає сутність нашого сьогодення? Що Вам доводиться переплавляти у поезію?

— Це питання мучить кожну совісну людину, яка по-справжньому вболіває за свій народ, за наш національний український код. На превеликий жаль, трапилося те, що відбувалося в історії, скажімо, за часів Французької революції, коли романтики йшли на барикади, а потім приходили цинічні буржуа і захоплювали все у свої руки. І тих, хто боровся на барикадах, нищили, репресували.

На щастя, до відвертих репресій в Україні не дійшло, але ми втратили надзвичайно багато. “І не така страшна домів розруха, // а те, що звикли жити у ярмі. // Страшніша над усе погуба Духа //, яку собі вчинили ми самі”. Утім, і розруха пригинає: понищено промисловість, сільське господарство. Вимирають села, я це бачу на власні очі в моїй рідній Чернігівщині, особливо у північних районах, ближче до Росії, Білорусі. Там просто жах: порожні хати заростають бур’яном, тільки лісовози вивозять ліс, люди доживають, виживають, і це дуже страшно.

Отакі результати діяльності за 21 рік незалежності. Згадую розповідь нашого чудового письменника, Героя Радянського Союзу Юрія Збанацького. Він якось сказав мені: “Ти знаєш, не так страшно було йти у бій, коли кров лилася і падали мертвими люди. Найстрашнішим було, коли ми приходили в села, а там — жодної душі, тільки димарі над згарищами стирчать”.

То була війна. А з ким тепер воюють? Питання не риторичне. Воюють із власним народом. Процеси, які відбуваються у нашому суспільстві, далекі від поезії. Відбувається самознищення. Як тут писати світлу, задушевну лірику?

Найчутливіші люди нашого суспільства — письменники, але я не можу назвати жодного глибокого твору ні в прозі, ні в поезії, ні особливо в драматургії, де було б відбито революційні процеси. Чому так? Згадаємо 20-ті роки минулого століття, скільки значних творів тоді з’явилося. Письменники писали про те, що бачили, бо вірили в перспективу. Нині цього немає.

— Минувшина, зокрема й недалеко, відображена у творах Ю. Мушкетика, Р. Іванчука, В. Шкляра, В. Баранова, Г. Гусейнова, а ось позитив періоду незалежності не знайшов своїх співців.

— У творах зазвичай лише відгомін минувшини. А якщо є відгомін сучасності (ось, до прикладу, розкішна епічна річ Бориса Олійника “Трубить Трубіж”, то там стільки гніву. Позитиву — немає. Є біль за те, що на очах руйнується країна.

Тому поетів не дуже тягне на лірику. Вона має бути викривальною, гнівною і чесною. Треба говорити правду про все, що нині відбувається. Невдала вийшла у нас незалежність, віжки опинилися не в руках справжніх патріотів України, а у спритних ділків, яким байдуже де жити: в Європі, Америці чи на островах-курортах. Вони мають формальне громадянство, у них нема українського громадянства у серці. Через це країна поневіряється.

— Що увійшло у найсвіжішу Вашу збірку “Знак розбитого ярма”?

— Це вірші й поеми, написані впродовж кількох ближніх років і породжені традиційними для мого віку роздумами про сенс людського буття, і отими ж реаліями сучасного українського життя. Паралельно з епічними творами пишу лірику, яка просто вихлюпує з мене.

На щастя і печаль я маю право,
При них обох моя душа згоря.
А ти, примхлива і облудна славо,
Немов ярмо, що скинула зоря.

Печальний нині, був веселим зроду,
Але від того плакати дарма.
Над безвозводом рідного народу
Поет — як знак розбитого ярма.

Назва книжки принципова. Поети борються за внутрішню свободу, за волю свого народу, нещасної країни.

— Яка “географія” больових точок книжки “Знак розбитого ярма”? Які теми Вас найбільше хвилюють? Ця відповідь для тих, хто лише має намір прочитати Вашу нову книгу.

— Людське серце здатне вміщати в себе цілий безмежний світ. Та найбільше в ньому живе дух рідної України. І якщо для мене поет уособлює суть свободи, то хочеться бачити й свій народ без ярма захланності, вторинності, як за часів найвищих проявів національного духу, коли він умів відстоювати свою незалежність. А тому й хочеться нагадати нашим державцям слова, які я свого часу вклав у уста Івана Мазепи:

Якщо ж узявсь державний хрест нести,
то будеш лиш тоді з добром у згоді,
коли в тобі народ — не ти в народі,
коли не він тобі — для нього ти.

Звідси й гострі соціальні мотиви, а ще роздуми про тимчасовість людського буття, бо на схилі літ людина має думати не про те, як возвиситися над собою подібним, а залишитися світлим добрим променем на небі.

Я все-таки зберігаю стару позицію, вироблену десятиліттями: поет має бути громадянином.

Нині молоді пошуковці слова і слави часто займаються електронною творчістю, образ на образ начіплюють, розхристаність, неграмотність... Це нечесно щодо свого народу.

— До того ж, ця “електронність” добряче приправлена нецензурщиною, і це видають за авангард.

— Вони просто не знають, що все це

повтори. Хай почитають твори двадцятих років. Є фейлетон Остапа Вишні “Забіліло”, де він згадує Наталю Забілу. Вона була дворянка, тільки входила в літературу, повна енергії, надзвичайна красуня. Наталя Львівна з феміністками створила групу, вони ходили голими по Харкову, тодішній столиці, з гаслами “Геть стид!”, “Геть сором!” Остап Вишня дотепно посміявся, мовляв, не тим займається, дівчата. Нині відбувається щось подібне: оголюються люди. Нагромаджують неграмотні рядки. Добре хоч, що автори правильно себе характеризують: “Ми пишемо тексти, а не твори”. Одразу самі на собі хрест ставлять.

Європа давно зрозуміла, що до чого. Верлібри, білий вірш — це природно для них. У нас же силабо-тоніка, столітні традиції ритмізації і римування. Що таке справжній вірш? Він має дзвеніти музикою, переливатися барвами. Це ж зовсім інше, бо наша поезія — посестра музики. Про це забувають глухі “новатори”. В Європі, може, і надрукують якогось віршика, може, і грант якийсь дадуть. Але це мертве. Треба жити заради свого народу, уболівати за все, що відбувається у нас. Тоді ти гідний звання поета. Я так вважаю.

— Вашу нову збірку завершують два блискучі вінки сонетів — “Материк” і “Море” і дві компактні поеми, болючі й афористичні: “Ніч гніву” і “Озонова діра”.

— Це знову ж про нас, українців: у минулому й майбутньому. Я щоразу занурююся у власну душу і роблю походи в історичну пам’ять. І бачу: є недаремним кожне чесне слово. “Материк” починаю так:

Колись, як нас не буде вже на світі
І нашу стежку заплете трава,
Немов каштани на багрянім вітті,
Повиснуть наші вистиглі слова.

— Та надто трагічні початки у поем “Ніч гніву” і “Озонова діра”:

Я прив’язав дорогу до порогу.
Ніч забарна згизає створ вікна.
А в чорноті, задушливій од смогу,
Розпаланий регоче сатана.

— Ніч смоляну пронизують вітри.
Кричить до крука крук у глухомані.
Стираються часів незримі грані.
Згин холодить з озонної діри.

— Я препарую нашу дійсність і минуле, а вони надто сумні. Втім, я ще діагностую, тобто шукаю шляхи одужання. Тож я не стільки паталогоанатом, скільки лікар.

Піду у пам’ять, поверну назад.
А може, там відродиться опора
і віра в те, що Україна хвора
знову зацвіте у небесах, як сад?..

І далі:

І хатою я сам нараз стаю,
Села осердяж, острівцем озону.
Втираю із землі слюзу солону,
Притулок на ніч жебракам даю.

Село передусім треба рятувати!

— Чи не було написання історичних романів самозахистом, коли подорожами у минувшину Ви затуляли від ганебного сьо-

годення? Певно, хтось допитувався: “А чому Горлача так кинуло у минуле?”

— Ви маєте слушність, що мене туди кинуло. Один із моїх віршів починається так:
Цей час не мій. Я у старому часі,
Де з кров’ю перемішане вино,
Де все, як образи в іконостасі,
Відстояне, відбарвлене давно.

У старому часі спокійніше. Але я ще поставив перед собою таку мету. Що таке наша історія? Сто разів переписане диктування, за яким не видно суто українського, якісь тіні. Насправді маємо могутні історичні постаті, які аж просяться, щоб про них написали широкі епічні полотна.

Я думав: “А яка ще країна, який народ має таку розграбовану історію?” Назвіть хоч одну непогано збережену могилу українського гетьмана. Від Богдана Хмельницького нема нічого. Мазепа втік у Бендери, там його могилу розкопано-знищено. Нема поховання Виговського. Де упокоїлися Дорошенко, Сірко? Пам’ять про наших великих діячів, полководців, мислителів і моральних світочів знищена. А сусідня Росія своїх царів і вельмож ховала по церквах, соборах, монастирях, зберігала останки, бо завжди володарювала.

Відтворивши глибинну історію, ми збережемо для майбутнього бодай у літературному вигляді сліди наших великих попередників і правду.

— Що у душі переважає: оптимізм чи песимізм?

— Песимізму стає дедалі більше, але я оптиміст. Зовсім у чорний розпач впадати не варто, кожен має робити свою справу. Чесні книжки треба писати, пробиватися. Це напівмістична річ: кожне слово свою справу робить, ми навіть цього не помічаємо, але згусток енергії думки, душі обов’язково через слово передається комусь, і буде результат. Нам на роду накреслено боротися, писати і вірити у те, що все у нас піде на лад.

У нинішній ситуації треба опиратися на історичний досвід українського народу. Він не такий дурний, як його зображують і по світах, і недруги, що в Україні живуть, п’ята колона. Рано чи пізно все повернеться на круги своя, забарвиться в український колір. І це не риторика, бо народ — мудрий, роботящий, ми не скоримося. Коли я спілкуюся з людьми із глибинки, з представниками покоління вистояного, під шістдесят, вони кажуть: “Ми не здамося, рано чи пізно візьмемося й за вила. І діти нас підтримають”.

Державна оргія, яка триває весь час (маю на увазі різні майдани, маскультуру, шабаш у телефері), це одна справа, а внутрішнє життя народу зберігається, його не розтоптати просто так. Людям засмічують мозок, а вони все одно розуміють, що і до чого, і краща частина молоді, слава Богу, розуміє.

Спілкувався і фотографував
Володимир КОСКІН

Віра КИТАЙГОРОДСЬКА,
м. Чернівці

Саме на 21 вересня припадає наше храмове свято, перша половина якого — церковна — літургія за участю кількох священиків із ближніх сіл, а друга — з кумами та родиною за широкими дубовими столами. Була ще й третя празникова пора — на танці під грушечкою, якій нині, очевидно, виповнилося уже понад півтора століття і вона перестала цвісти та плодоносити свої манюні, терпкі, як терен, зелені грушечки, але ще mocno тримається корінням, що повиходило із землі, вкритої подорожником і бабкою.

Найбільше чекали храмового свята діти, яким ще за два-три тижні купували “на празник” нові платтячка, штанці, туфлечки і батистові хустинки, щоб при гостях не витирали носа рукавом. Вони ж не відходили від старезних бабів-дідів, що готували обійстя до храму, впорядковуючи дровники, стайні, підмашуючи печі, підчиняючи підмурки, заготовляючи дрова. Найбільше роботи було все ж жіночої: треба все перепрати—перепідсинювати—перекрохмалити (кукурудзяним чи картопляним крохмалом)—перекачати качалкою—гладилкою. Над іконами та портретами з’являлися святкові рушники, на ліжках з точеними бильцями — вишиті гладко підзорники, стелю підпирали виджужурені подушки, від величезних — метр двадцять на метр двадцять — до манюнької, під кулачок. На софах стелилися верети з клоччя у скумпійові чи чорні перемітки, підлога грубо мастилася жовтою глиною, а зовні підмурок — білою. На вікна витиналися нові витинанки з трішкатиими паперовими квітами. А весь хатній непотріб складався “на тим часом” до ваньки-ра, щоб не був на очах.

Чоловікам після великої роботи: ремонтів воріт, хвірток, засидів, вистелання кам’яних доріжок, рихтування криничного цямриння, приладнання нових

вірізок на фасіят, лишалося лише вимити графини, стопки, розставити стіл та ослони і внести дров до печі.

Готувалося на храм кілька страв — голубці з білої кукурудзяної крупи, перець, начинений капустою, холодець, борщ, тушена риба з помідорами, печеня з курки, бабка з домашнього тіста і каша та кисіль.

З кожного подвір’я все те пахло по-своєму, повітря над селом загусало празниковими пахощами і вже ним самим можна було наїстися. А у великій хаті (світлиці) на плечиках вже чекали напотові нові кашемірові плаття з білими комірцями, шиті у Лейби у Ленківцях, діагоналеві костюми від Рурика і такі ж картузи у вісім клинців. У великій хаті пахло глиною, горішинням, встеленим на підлозі, і ще трішки нафталіном, пересипаним у скринях від молі та мурах.

Ікони у куточку застелялися тюллю, бо очевидно, хатня ікона — це велика таїна спілкування з Богом, яку не мають наврочити чужі очі. І ось на столі розстелено бурунчукові скатерки, на лавках — верети у батках, а чи й забираєні. По центру стола — калачі для кумів, покриті рушниками і барішиками, за поману за вмерлих. Ліворуч — графини з самогонкою: слив’янкою чи бурачанкою, дзбанки з узваром та квасом, або й компотом. Усе — напотові. Як тільки у церкві дзвони сповістять завершення служби, з широким кованим воріт чинно вирушають у всі кінці села кликані гості, що відстояли службу, відмолились разом із нагорянцями за упокій мертвих і за здоров’я живих, відбили всі поклони під акафіст Різдва Богородиці і заслужили побути за празниковими столами.

На вулицях — густо. Одні йдуть від церкви, інші сходяться із Грушівців, Бабина, Ленківців, Коновки, Макарівки, Вороновиці, з Луки, Мар’янівки і навіть Молдови.

Багачі йдуть на возах, застелених вовняними пілками, просту-

ють і жебраки, сподіваючись, що когось просять повечеряти після гостей.

Кумів і родину зустрічають на воротах, тричі з усіма цілуються, “Як, мой бри?” — питають одні в одних. Дітям же дістаються цукерки від зайця з кишені чи хустинки. Де і які зайці чи лисиці пекли ті пряники-цукерки, але ще жодна фабрика у світі не знайшла того найсмачнішого за всі часи рецепту, присмак якого не загубився і за півстоліття.

Чоловіки закрутують по самокрутці, жінки, роззуваючись на завбачливо простеленій перед порогом доріжці, прямують до “хатів” подивитися на нові килимки, дорожки і пілки, зроблені за рік від минулої Богородиці та нишком порозповідати секрети про щось таке, ох! чого не можна ніде і ніколи — лише на празник у кумів.

За стіл сідають усі, навіть господина у святковому фартусі сядовиться скрасчку, щоб вибігати за стравами. Спочатку піднімають килишки на ніжках за померлих, не чокаючись. А далі — за празник та за господарів, за гостей та за дітей, за здоров’я та за те, щоб нарік здибалися. Уже перед печенюю з гарячущої печі, що затамувала у собі всі розкоші наддністрянської кухні, чоловіки починають розімлівати від горівки та доброї їжі, жінки рум’яніти та палахкотіти очима, діти чекають на солодке, а кризь шибки чути, як гукає здоровезний барабан і під грушечкою, на плацу звучить перший гонорний марш калфам. Калфи беруться за плечі і йдуть уздовж вулиці під віват, найстарший тримає графин, перер’язаний червоною стрічкою, підкалфа — коровай для музик. Як відгримить перший марш, старшому музиці вручають хліб—сіль, завдаток, та пригошають усіх музикантів. У полудні, як на столах у празникових хатах повимашують із полумисків м’ясо з чорносливом, а у графинах на дні залишиться на нитку горівки (для годиться) і гості, і хатні вирушають на танець. Ідуть спроквола,

На храм до Богородиці

Друга Богородиця — споконвічний сільський храм у моїх Нагорянах. 1938 року тут освятили кам’яну, дивовижної архітектури церкву з рубленого каменю. Добували його на злазі, з білої скали, вручну випилювали пилками стандартні блоки, вивозили на крутосхил кіньми, підпрягаючись до возів, виносили на носилках, а то й у міхах з грубого прядива. Розминалися на вузькій дорозі між окопами, порослими незабутніми гав’язами, що собою обтикали городи, як густе зелене воїнство, що під милим, тендітним дрібним листям ховало насторожені, настовбурчені колюки. Попід гавзами вміли ходити хіба що коні, розчісуючи гриви довгим зеленим гребінням.

До цього у селі стояла маленька дерев’яна, закіпчена мільйонами свічок церквця, яка здалеку пахла воском і ладаном і на стінах якої ікони на липі уже стали невидимими — злилися в один тон. Але із самого купола на всіх і на все дивилося велике, неторкане димом і часом Всевидюче Око, і мої земляки знали, що стежить Воно за їхніми вчинками не лише у церкві, а скрізь.

розглядаючи тини та хати, питають про сусідів та знайомих, весілля, хрестини та інші новини. Ті, хто не може ходити, сидять уже на вулицях на лавочках, устелених битими хустками, зустрічають і проводжають світлим очима усіх, кого Бог дав щастя ще побачити цього року.

Є такі, що присідають від лавки до лавки, щоб ноги не гуділи, а все ж до музики дотягаються. Посеред плацу на всіх чекає змайстрована зі свіжого дерева трибуна, устелена веретами та замаяна квітками. На ній на всі боки блищать осайною міддю труби: баси й альти, кларнети і литаври. Дрібнотять цимбали і гухкає барабан, торкоче дробушник і томно рохкає неподалік поросятко, уперше в житті почувши музику через паркан.

І коли сонце трішки скачається з-посеред неба і зачепиться за останню гілку грушечки, довкола плацу стає темно від людей. Усім хоч на такт, а заграли маршу, усім підморгнули збитошні музиканти, прикидаючи, куди підуть почувати.

Добре захмелені гостеві чоловіки запрошують до танцю нагорянських молодич, наші — сторонських. Гойра перебивається косою, волоські віваті — ляцькими. Перед стоячими — на фустках і веретах сидять баби, висунувши з-під спідниць жилаві, посинілі від тяжких робочих виразок литки. І коли музика вишкварить “Варварку”, видно, як у них сіпаються самі лише пальці, танцюючи у такт з усіма. Колись і вони миготіли тут шафановими спідницями у контра фалду, а тепер і сидіти тяжко.

Під самим описом, навпроти танцю, спинається фіра з діжкою, набитою квашеними яблуками, поруч — продають льодяники на паличках або ж довжелізі цукерки в папіросці.

На перехресті хтось когось сіпає за барки, а потім обнімаються та цілуються, обмінюючись капелюхами. Молоді мами цукають діточок, над дандем встають золоті-срібні порохи і піднімаються дедалі вище, нові наглянцовані туфлі та білі сорочки стають сірими, як миші, і відіпрати той пил треба буде кілька разів мощним лугом з соняшничиння.

Хто кого перемає? Музика танцюристів чи вони музик?

У чоловіків поприлипали до спин сорочки, у жінок — до чіл баришні, краплі солодкого поту градом качаються по тілу, але ж музика не стихає...

І лише коли сонце докачається за сажень до обрію, а на бавках починають ревити корови, сповіщаючи газдів, що пора їх брати до стаєнь, музики грають сторонським гостям відхідний віват.

Для своїх ще прозвучить яких 10—12 мелодій — стрімких і повільних, щоб можна було парубкові і дівці надивитися очі в очі, десь там, у гушавині танцю, щоб не бачили мама з татом...

Та сторонські додому розходяться не всі. Ті, хто прийав кінми та волами, повертаються до празникових столів і все починається спочатку: “Будьмо, куме! Гай дай, Боже, здоров’я!” І сидиться кумпанію далеко за північ, або й до світанку, за довгими спогадами про все на світі, а ще більше за піснями про чумаків, Марусю, що погордувала багачем, циганку, що вийшла із гаю поворожити на щастя, яке залишилось десь там, за обрієм, де завжди так солодко примощується багряне сонце...

Післямова

Коли сьогодні під старенькою грушечкою біля півночі змикають колонки і з них лине російська попса, а діти у цю пору йдуть на танці, — слово храм якось уже і не вимовляється. Ще накриваються деінде столи, ще приходять до когось на якомусь куті куми, але храмового свята не чути, не видно, його не можна лизнути, як кугутчика із цукру, його не ввіймаєш через погляд бабів на подорожніх лавках, нікому не прилипне до спини сорочка від заводного танцю.

Так, у барчиках-розтобарчиках поють пива хлопці з дівчатами, як у рекламі. Біля динаміків покрутяться школярі у коротеньких спідничках та джинсиках, закурять мовчки цигарки, може, десь просковзиться якийсь мат. А про що говорити, коли храму нема?

Правда, десь так аж з-під неба вчувається тужна пісня, що співав її Захарко:

Відки ж його взяти,
Де його питати?

Галерея Богдана

Василь ОВСІЄНКО

Ширий мій приятель із часів неволі Микола Горбаль запросив мене на Тернопільщину, в село Летяче Заліщицького району, на відкриття в батьківській хаті музею-садиби “Галерея Богдана”. П’ять років життя поклав колишній музикант, колишній політв’язень, а згодом депутат Київ-ради і Верховної Ради, на створення музею свого брата-художника. Відбудував хату, де сім’я осіла 1947 року після виселення з рідного Воловця на Лемківщині, яка волею Сталіна відійшла до Польщі. Прибудував додаткове приміщення, де й розмістилися дві зали з малюнками Богдана і третя зала, присвячена побратимам і поестрам Миколи — дисидентам.

Богдан був четвертою дитиною в сім’ї Андрія і Теклі Горбалів. Народився він 13 червня 1937 року. Піврічне немовля тяжко занедужало. Батько тоді був на заробітках в Америці. Мама кинулася до знахарів (які там лікарі в далеких лемківських селах!), хтось порадив поставити п’явки... Потім мама все життя біглася, що ті п’явки випили дитині

натовпи покірних в’язнів на пересилках, оці потвори в шоломах із рогами і погонах, із якоюсь дивовижною зброєю — усе це було на братових малюнках! Але ж Богдан цього ніколи не бачив!

Ось багатотисячний натовп людей перед глухою стіною. Ось тьма людей перед безоднею. Ось безліч дрібненьких чоловічків тиснуться до церкви. Ось натовпові перекрили дорогу якісь залізні потвори, схожі на танки. Ну, танки Богдан міг побачити в кіно, яке часом крутили в клубі навпроти їхньої хати. Ось нагородження якоїсь небаченої техніки з написами, схожими на літери і цифри. На однім малюнку зображено годинник зі стрілками, але цифри у Богдана довільні, свої. Він і їх сприймав як малюнки. Адже був неписьменний. Безліч малюнків із дивовижними тваринами. І в кожному — гармонія, чітка композиція, немає зайвих деталей. Кольори де скупі, а де яскраві.

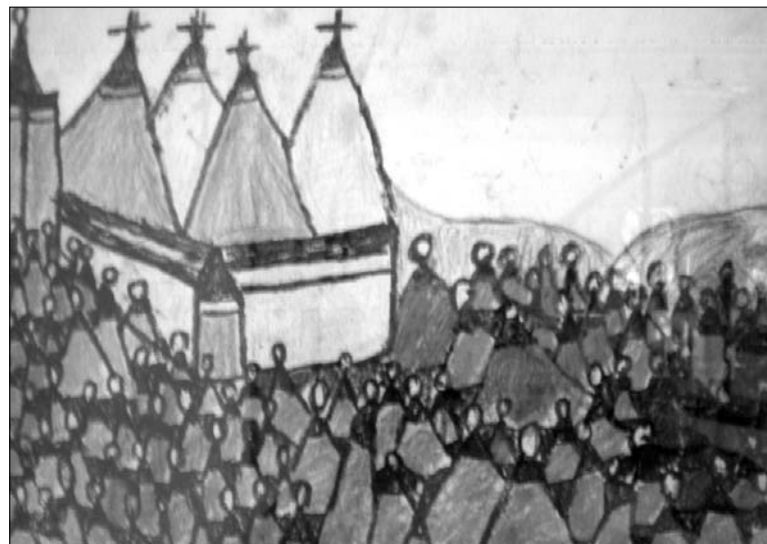
Микола пригадує, як пізніше спостерігав за малюванням Богдана. Зазвичай художник розмічає полотно, спершу малює головну фігуру чи деталь, а потім другорядні. Богдан же міг розпо-

кров. Скоро виявилось, що Богдан відстає в розвитку, мова його бідна. Коли молодший брат Микола пішов до школи і став приносити зошити й книжки, Богдан теж захотів учитися писати й малювати. Щоб дитина чимось бавилася, їй купували кольорові олівці, зошити, альбоми. Хлопець малював на печі — ця його “творча майстерня” збереглася. Теплої пори малював у дворі на призьбі. Його друзями були качки, кури, песик. Богдан грав на сопілочки якісь дивовижні, нетутешні мелодії, ходив довкола яблуньки і співав їй пісні з лише йому зрозумілими словами. Це сприймалося як дивацтво неповноварті дитини. Ті малюнки зазвичай ішли на розпалювання печі. Та одного разу мати показала малюнок батькові. Він побачив у ньому недобрий знак. За два місяці батько помирає. Уже безмовний гладив Богданові руку. Раптом Богдан ридма заривав і став цілувати батькову руку. За мить батькова душа відлетіла...

Микола вперше задумався про ці малюнки вже в неволі: оці

чати з будь-якої точки. Наприклад, у правому горішньому кутку намалював лопату гостриком доріжки. Далі чоловіка, який тримає ту лопату. А потім десятки таких самих людей із лопатами шикуються в колону. Її оточує конвой. Отже, вся композиція вже була в нього в голові. Або ж його рукою водила рука Творця. Про щось схоже написав був Василь Стус

1984 року в одному з останніх листів із одиночної камери:

“Які добрі вірші (як літні дощі) мені спадають на голову — на самоті, без запису, без конкретцій, а так, як віщий дар (uberlieferung, як кажуть німці), як сяєво жарптиці”. Оце воно — наближення до вищої сфери духа, до Творця! Це Він водив рукою Богдана.

Микола Горбаль після звільнення 1977 р. недовго побув біля матері й Богдана, бо поїхав до Києва, щоб працювати в правозахисній Українській Гельсінкській групі, за що в жовтні 1979-го був знову ув’язнений. З неволі писав матері, щоб зберігали Богданові малюнки. Просив, щоб прислали йому хоч кілька на далекий Урал, і я їх бачив у Миколі. Зі звільненням 23 вересня 1988 року він поринув у вир боротьби за незалежність. Тим часом мама слабнула, їй важко було доглядати Богдана. Тоді Товариство політв’язнів домоглося для депутата Київради помешкання в Києві, щоб мав куди забрати матір і брата. Та недовго мати пожила в міському теплі, а за нею 21 листопада 1998 року відійшов і Богдан. Дуже він був прив’язаний до мами. Коли мама відійшла, Богдан перестав малювати. Микола мусив відвезти його до Летячого під опіку сестри Марії.

Тим часом Микола створив Благодійний фонд “Галерея Богдана” (код ЗКПО 25699923 р/р № 26005005146001 МФО ЗКПО 300142 в Укрінбанку м. Києва), організував 1996 року в своєму

помешканні першу виставку малюнків Богдана, відтак декілька виставок у Києві, у США. Виставки дістали несподівано високі оцінки, з’явилася низка публікацій про них.

“Тут усе настільки довершене, що це — шедевр світового значення. Я бачив зібрання великих країн, вивчав сучасне мистецтво у зібранні Ватикану, але такої сили композиції не знаю”. (Нарціз Кочережко, художник, мистецтвознавець).

“Дивовижні складність і краса створених образів, надзвичайно високі художні якості його робіт розкривають рідкісне композиційне і колористичне обдаровання художника. Самобутнє мистецтво Богдана Горбалю практично не має аналогів. Назва цьому — “Феномен Богдана Горбалю”. (Ганна Заварова, професор, викладач Української академії мистецтв).

Журналістка Неля Даниленко зробила фільм про нетрадиційного художника. Тоді Микола вирішив створити музей свого брата. На це й пішла його депутатська пенсія.

У світі є чимало музеїв нетрадиційного мистецтва, яке називають Art Brut — “грубе мистецтво”. Цей термін запровадив французький художник Жан Дюбюффе. В Україні ж це, мабуть, перший такий музей, присвячений творчості душевно хворого непрофесіонала, який не зважав на конвенції живописної перспективи й умовні масштаби, не розрізняв реального і фантастичного, а творив, як Бог на душу покладе. Такі художники здебільшого малюють те, що бачать. Богдан же малював те, чого ніколи не бачив. Але він бачив далі, ніж ми, здорові. У брошурці “Феномен Богдана Горбалю”, виданій 2000 року, М. Горбаль пише, як йому за якусь хвилину-другу відпочинку привиділося, що Богдан на горішньому поверсі величезного будинку подерся по драбині, на якій не вистачає шаблів, угору та вгору — бо вгледів щось таке, чого Микола, який лізе за ним, не може побачити: “Відчуття, що він був завжди наді мною!”.

“Але Бог вибрав немудре сві-

ту, щоб засоромити мудрих, і немічне світу Бог вибрав, щоб засоромити сильне”. Ці слова з Першого послання апостола Павла до Коринтян, 1:27 є на стіні “Галереї Богдана”. І ще: “Блаженні вбогі духом, бо таких є Царство Небесне” (Євангеліє від Матвія, 5:3).

Господар садиби не сподівається, що до музею в далекому селі над Дністром ходитимуть натовпи відвідувачів. Туди прийдуть ті, кому це потрібно, хто розуміється на мистецтві.

Цього року 9 вересня на освячення й відкриття музею зібралися односельці та приїжджі. Чимало було лемків. Про “Галерею Богдана” розповідали їм місцеві школярки. Екскурсії вели Микола Горбаль і його син Андрій. Микола подякував численним своїм помічникам-односельцям, які працювали на будівництві музею-садиби.

Наступного дня, 10 вересня, у день народження Миколи Горбалю, з Борщева приїхали його учні. Це статечні чоловіки, яких Микола ще в 1960-х роках вчив музики та співу. Як вони співали цілий вечір на чотири голоси! Віртуальну версію музею створив його син Андрій (адреса сайту “Галерея Богдана”: bohdan.horbal.com).

Видано два буклети, дизайн яких, як і розписи садиби за малюнками Богдана Горбалю, зробила художниця Катерина Ткаченко.

Зала “Дисиденти” облаштована на горішці. Тут скомпоновано колективний портрет шістдесятників. На другій картині — українське жіноцтво, яке Людмила Семикіна одягнула у княжі та українські народні строї. На третьому — українські святі й великомученики. На четвертому — члени Української Гельсінкської групи, до якої мав честь належати й Микола Горбаль. Тут же стенд із родинних знімків Горбалів. На четвертій стіні — солідна бібліотека, в якій зібрано книжки про правозахисний і національно-визвольний рух, твори дисидентів. Окрема полиця — про Лемківщину — відірвану частину України, яка дала нам славу рідну Горбалів.